

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Manto Birgėlos,
V kurso, Tarptautinės ir Europos
Sąjungos teisės studijų šakos studento

Magistro darbas

**Kabelių ir vamzdynų jūroje tiesimas: reglamentavimo
problemos ir praktiniai aspektai**

Vadovė: doc. dr. Indrė Isokaitė-Valužė

Recenzentė: asist. dr. Nika Bruskinė

Vilnius

2020

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamos povandeninių kabelių ir vamzdynų klojimo bei aptarnavimo teisinio reguliavimo ir jurisdikcijos problemos. Nagrinėjamos kylančios problemos kabelių ir vamzdynų pažeidimų praktikoje ir tarptautiniame reglamentavime. Identifikuojami ir analizuojami povandeninių kabelių šnipinėjimo ir duomenų išgavimo praktiniai aspektai bei reglamentavimo problemos. Darbo objektas yra povandeniniai kabeliai ir vamzdynai, kertantys pakrančių valstybių teritorinius vandenis, išskirtines ekonomines zonas, kontinentinius šelfus, atvirąją jūrą ir rajoną, jų tiesimą ir aptarnimą reguliuojančios teisės normos bei susijusi praktika.

Pagrindiniai žodžiai: povandeniniai kabeliai, povandeniniai vamzdynai, jūrų teisė, jurisdikcija, šnipinėjimas, kibernetinės atakos, duomenų gavyba.

This paper analyzes the problems of legal regulation and jurisdiction of laying and servicing submarine cables and pipelines. Emerging issues in cable and pipeline damage practices and international regulation are addressed. Practical aspects and regulatory issues of submarine cable espionage and data mining are identified and analyzed. The object of the work is submarine cables and pipelines crossing the territorial waters of coastal states, exclusive economic zones, continental shelves, the high seas and the seabed, legal norms regulating their construction and maintenance, and related practices.

Keywords: submarine cables, submarine pipelines, law of the sea, jurisdiction, espionage, cyber-attacks, data mining.

TURINYS

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI	2
IŽANGA.....	5
1. POVANDENINIŲ KABELIŲ IR VAMZDYNŲ APIBŪDINIMAS, REGLAMENTAVIMAS IR JŲ TEISINĖ PADĖTIS LIETUVOJE	8
1.1. Povandeniniai jūriniai kabeliai, jų vystymosi istorija ir tarptautinio teisinio režimo vystymasis.....	8
1.2. Povandeniniai jūriniai vamzdynai, jų vystymosi istorija ir tarptautinio reglamentavimo vystymasis.....	11
1.3. Povandeniniai kabeliai ir vamzdynai Lietuvoje, jų reglamentavimas Lietuvos teisinėje sistemoje	13
1.4. Pagrindinių problemų identifikavimas jūrinių povandeninių kabelių ir vamzdynų praktikoje ir reglamentavime	14
2. JURISDIKCIJOS PROBLEMOS REGLAMENTAVIME IR PRAKTIKOJE....	15
2.1. Teritorinė jūra ir salyno vandenys.....	15
2.2. Išskirtinė ekonominė zona ir kontinentinis šelfas	20
2.3. Atviroji jūra ir jūros dugno rajonas	26
3. KABELIŲ BEI VAMZDYNŲ APSAUGA NUO PAŽEIDIMŲ IR KITŲ NETEISĖTŲ VEIKLŲ	27
3.1. Apsauga nuo tyčinių ir netyčinių pažeidimų.....	27
3.1.1. Fiziniai pažeidimai.....	28
3.1.2. Kibernetinės atakos.....	32
3.1.3. Kaip išvengti žalos.....	35
3.2. Šnipinėjimas, trečios šalies priėjimas siekiant išgauti informaciją.....	37
3.2.1. Šnipinėjimas naudojant povandeninių kabelių tinklus	38
3.2.2. Povandeninių kabelių tinklų šnipinėjimas, išgaunant informaciją keliaujančią kabeliais	42

IŠVADOS	45
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	47
SANTRAUKA	53
SUMMARY	54

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Jūromis tiesiama vis daugiau kabelių bei vamzdynų. Jie tapo svarbiu įrankiu perduodant informaciją ir žaliavas po visą pasaulį. Kabelių ir vamzdynų infrastruktūra padeda vystyti ekonominiams ryšiams tarp valstybių, perduoti informaciją dideliu patikimumu, greičiu ir kiekiu. Dėl jų didelės svarbos ir sunkumų plėtojant infrastruktūrą, būtina apžvelgti teisinio reguliavimo problemas ir jo įgyvendinimo praktikoje problemas, su kuriomis susiduriama tiesiant ar eksploatuojant povandeninius kabelius ir vamzdynus.

Pagrindiniai kylantys sunkumai yra susiję su pakrančių valstybių teisėmis į tiesiamus ar eksploatuojamus kabelius ir vamzdynus. Pakrantės valstybės reguliuoja taikų plaukimą teritorinėje jūroje, susijusį su kabelių ir vamzdynų veikla. Vykdam jū klojimo ar remonto darbus, atsiranda pakrantės valstybių ir šias operacijas vykdančių įmonių teisių konfliktai. Taip pat egzistuoja problema, jog pakrantės valstybės savo jurisdikciją išplečia už savo teritorinės jūros ribų, taip ribodamos kabelių ir vamzdynų klojimo laisvę išskirtinėje ekonominėje zonoje ir kontinentiniame šelfe. Sudėtingi leidimų gavimo procesai ir nepagrysti reikalavimai ne tik trukdo efektyviai prižiūrėti ir remontuoti šias struktūras, bet ir stabdo pasaulinės ekonomikos augimą ir komunikacijos tinklų plėtrą, tiesiant naujas povandeninių kabelių ir vamzdynų trasas.

Kita auganti grėsmė atsiranda dėl to, jog povandeniniai kabeliai ir vamzdynai yra itin lengvai pažeidžiami. Netyčiniai pažeidimai, kaip vamzdyno pažeidimas laivo inkaru, yra dažni, tačiau teisinė problematika atsiranda palietus tyčinių pažeidimų temą. Pažeidimai dėl tyčinių veiksmų gali atsirasti, kuomet povandeniniai kabeliai yra puolami fiziškai arba naudojant kibernetines atakas, siekiant sutrikdyti pasaulinių komunikacijų srautą, arba tiesiog juos vagiant dėl finansinės naudos. Taip pat kabelių trasos gali būti naudojamos šnipinėjimui ir strateginės informacijos rinkimui. Pasinaudojant egzistuojančia povandeninių kabelių infrastruktūra, gali būti vykdomas povandeninių ir kitų laivų sekimas, tačiau didesnę pavojų sukelia tai, jog šiais kabeliais teka visi pasaulinio interneto duomenys, kurie yra lengvai prieinami tiems, kurie yra interesusoti duomenų rengimu ir turi priėjimą prie tinklo pasiklausymo prietaisų. Teisinė problematika egzistuoja tarptautinio teisinio reguliavimo trūkumo pavidalu. Norint reguliuoti šiuos modernius pavojus, dabartinės tarptautinės teisės nepakanka.

Darbo tikslai. Darbo tikslas yra išnagrinėti povandeninių kabelių ir vamzdynų reglamentavimą tarptautinėje jūrų teisėje, atskleisti jų klojimo ir aptarnavimo teisinio reguliavimo ir jurisdikcijos problemas teritorinėse jūrose, salyno vandenyse, išskirtinėse ekonominėse zonose, kontinentiniuose šelfuose, atvirojoje jūroje ir rajone, identifikuoti ir išanalizuoti povandeninių kabelių pažeidimų ir šnipinėjimo problemas tarptautiniame reglamentavime.

Darbo uždaviniai:

1. Identifikuoti ir sistemiškai pristatyti povandeninius kabelius ir vamzdynus, jų reglamentavimo problemas bei vietą Lietuvos Respublikos teisėje.
2. Išanalizuoti povandeninių kabelių ir vamzdynų klojimo ir aptarnavimo teisinio reguliavimo ir jurisdikcijos problemas teritorinėse jūrose, salyno vandenyse, išskirtinėse ekonominėse zonose, kontinentiniuose šelfuose, atvirojoje jūroje ir rajone.
3. Išnagrinėti kylančias problemas kabelių ir vamzdynų pažeidimų praktikoje ir tarptautiniame reglamentavime.
4. Identifikuoti ir išanalizuoti povandeninių kabelių šnipinėjimo ir duomenų išgavimo praktinius aspektus ir reglamentavimo problemas.

Objektas. Darbo objektas yra povandeniniai kabeliai ir vamzdynai, kertantys pakrančių valstybių teritorinius vandenis, išskirtines ekonomines zonas, kontinentinius šelfus, atvirąją jūrą ir rajoną, jų tiesimą ir aptarnavimą reguliuojančios tarptautinės teisės normos ir susijusi praktika.

Tyrimo metodai. Darbe naudojama lyginamoji analizė, siekiant palyginti skirtingas teisės normas.

Istorinis tyrimo metodas naudojamas atskleisti tarptautinio reguliavimo raidą.

Loginis tyrimo metodas naudojamas struktūrinėse dalyse atliktam tyrimui apibendrinti, darbo išvadoms pateikti bei įvertinti teisės mokslininkų pateikiamas nuomones.

Lingvistinis metodas naudojamas siekiant išanalizuoti tarptautinės ir nacionalinės teisės normas.

Darbo originalumas. Lietuvoje, per pastaruosius penkis metus, povandeninių kabelių ir vamzdynų tema jokių mokslinių straipsnių ar darbų rasti nepavyko. Užsienyje ši tema yra nagrinėjama pakankamai dažnai. Rašomi moksliniai darbai, tokie kaip Mišo Mudrić straipsnis apie valstybių teises, susijusias su povandeniniais vamzdynais ir kabeliais (angl. Rights of states regarding underwater cables and pipelines). Taip pat, būtent povandeninių kabelių tema

mokslinius straipsnius rašo Tara Davenport. Ji yra daugelių straipsnių autorė, kuriuose aptariamas povandeninių jūrinių kabelių ir vamzdynų reglamentavimas ir problemos.

Svarbiausi šaltiniai. Analizuojamos literatūros lietuvių kalba nėra daug, taigi pagrindiniai ir aktualiausi šaltiniai yra anglų kalba. Rašant magistro darbą buvo vadovaujama tarptautinės teisės konvencijomis, teismų praktika, nacionalinės teisės aktais. Taip pat remiamasi publikacijomis ir moksliniais straipsniais, kurie parašyti povandeninių kabelių ir vamzdynų tema. Vadovaujama teismų praktika, kuri padeda atskleisti tarptautinės teisės normų aiškinimą.

1. POVANDENINIŲ KABELIŲ IR VAMZDYNŲ APIBŪDINIMAS, REGLAMENTAVIMAS IR JŲ TEISINĖ PADĖTIS LIETUVOJE

Šiuo metu Tarptautinio kabelių apsaugos komiteto duomenimis, povandeniniai telekomunikacijų kabeliai atsakingi už daugiau kaip 99 % tarptautinių duomenų srauto. Pasižymintys dideliu patikimumu, saugumu, ekonomiškumu, išvengdami ryšio vėlavimo problemų, su kuriomis susiduria palydovinės sistemos. Be to, beveik 100 % tarpžemyninio interneto srauto perduodama povandeniniais kabeliais (Businesswire, 2016).

Šiuolaikiniai vamzdynai yra saugus ir ekologiškas naftos, dujų, skysto anglies dioksido, vandenilio, chemikalų ir kitų medžiagų transportavimo būdas. Be to, jie yra pigiausias naftos ir dujų transportavimo būdas. Tikimasi, kad vamzdynų poreikis ir toliau augs, nes tradiciniai naftos šaltinių laukai yra išseikvoti, o nauji šaltiniai dažnai nėra lengvai prieinami ir jiems pasiekti reikalingas didelis tranzitinis atstumas.

Norint analizuoti problemas, su kuriomis susiduriama tiesiant ir prižiūrint povandeninius kabelius ir vamzdynus, pirmiausia reiktų susipažinti su jų sąvokomis ir istorija. Taip pat turime skirti kabelius nuo vamzdynų, kadangi jų paskirtis visiškai skirtinga, dėl to egzistuoja ir kitokios reglamentavimo ir praktinės problemos, susijusios su jų paskirtimi.

1.1. Povandeniniai jūriniai kabeliai, jų vystymosi istorija ir tarptautinio teisinio režimo vystymasis

Povandeninio ryšio kabelis yra kabelis, nutiestas ant jūros dugno tarp sausumos stočių, būtų perduodami telekomunikacijų signalai per ilgus vandenynų ir jūrų ruožus. Šiuo metu povandeniniai kabeliai yra atsakingi už 99 % visos pasaulio perduodamos informacijos (Newsweek, 2015). 2010 metų Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja pabrėžia povandeninių kabelių svarbą, teigdama, jog jie yra „gyvybiškai svarbūs pasaulio ekonomikai ir visų valstybių nacionaliniam saugumui“ (United Nations General Assembly, 2020, p. 3-4). Todėl teiginys, jog povandeniniai kabeliai yra duomenų amžiaus pamatas, nėra išpūstas.

Pirmieji povandeninių ryšių kabeliai, nutiesti 1850 metais, vedė telegrafo srautus, sukurdami pirmuosius momentinius telekomunikacijų ryšius tarp žemynų. Pirmasis kabelis buvo nutiestas 1850 m. rugpjūčio mėnesį. „Lamanšo sąsiaurio povandeninio telegrafo kompanija“ (angl. English Channel Submarine Telegraph Company) nutiesė pirmąją liniją per

Lamanšo sąsiaurį naudodama konvertuotą vilkiką „Goliath“. Tai buvo tiesiog varinė viela, padengta guma, be jokios kitos apsaugos. Šis bandymas nebuvo sėkmingas, tačiau jis davė kelią antram bandymui, kuris buvo ženkliai sėkmingesnis. Naudojant sutvirtintą kabelį, telegrafo srautas sėkmingai keliavo tarp Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos (Hayes, 2008, p. 42-45).

Šių bandymų dėka gimė grandioziniai planai, kurie davė kelią pirmajam transatlantiniam telegrafo kabeliui. Jis pradėjo veikti 1858 metų Rugsjūčio 16 dieną. Pirmąjį kartą žmonijos istorijoje Didžiąją Britaniją ir Jungtines Amerikos Valstijas sujungė pirmasis pasaulyje povandeninis telegrafo kabelis. Prireikė ketverių kruopštaus planavimo metų ir neįtikėtinos drąsos, kad du kontinentai būtų sujungti daugiau nei 3 tūkst. kilometrų ilgio vario gijomis. Pirmuoju pasaulyje transatlantiniu pranešimu tapo karalienės Viktorijos sveikinimas JAV prezidentui Jamesui Buchananui. Pradžioje puikiai veikęs telegrafo ryšys, leidęs perduoti Morzės abėcėlės signalus, staiga sulėtėjo tiek, kad juo beveik nebuvo įmanoma naudotis. Per valandą pavykdavo perduoti vos 90 raidžių, o visas karalienės laiškas JAV prezidentui telegrafu keliavo net pusantros paros (Hayes, 2008, p. 42-45).

Vėlesnės kartos kabeliai buvo naudojami telekomunikacijos srautui, vėliau - duomenų perdavimo srautams. Šiuolaikiniai kabeliai naudoja optinio pluošto technologiją skaitmeniniams duomenims perduoti, įskaitant telefono, interneto ir privačių duomenų srautą. Ši technologija drastiškai padidino duomenų srauto kieki ir greitį, todėl optinio pluošto kabeliai yra esminis, modernios civilizacijos pagrindas (Hayes, 2008, p. 42-45).

Pardėjus tiesti pirmuosius kabelius paaiškėjo, kad su povandeniniais kabeliais susijusiai veiklai reikalingas išsamus teisinis reguliavimas. Taigi nuo XIX amžiaus pradžios tarptautinė visuomenė ėmėsi pirmųjų bandymų sureguliuoti povandeninius kabelius (Hayes, 2008, p. 42-45).

Tarptautinio susitarimo rengimo iniciatyva priklausė Prancūzijai. Po šios iniciatyvos 1882 metais buvo sušaukta konferencija. Šios konferencijos metu, 1884 metais, pasirašyta konvencija dėl povandeninių telegrafo kabelių apsaugos. Ją pasirašė 26 šalys. Tai buvo pirmasis ir gana sėkmingas tarptautinės teisės bandymas sureguliuoti veiklą, susijusią su povandeniniais kabeliais. Konvencijoje yra keletas normų, kurios vis dar naudojamos pagal šiuolaikinius jūrų teisės įstatymus. Pavyzdžiui, taisyklė, kad visi kiti laivai turi laikytis vienos jūrmylės atstumu nuo laivo, vykdančio povandeninio kabelių klojimo ar remonto darbus (Convention for the Protection of Submarine Telegraph Cables, 1884). 1972 m. Konvencija

dėl Tarptautinių taisyklių, skirtų išvengti susidūrimų jūroje (angl. COLREG) šiuo metu turi panašias nuostatas, kurios nurodo imperatyvą laikytis saugaus atstumo nuo kabelius klojančių ir kitų ribotai manevringų laivų. Tačiau palyginus šias dvi konvencijas, galima teigti, jog 1884 metų konvencija buvo modernesnė ir tikslingesnė, kadangi ji nurodė tikslų minimalų laikomasi atstumą (Convention on the International Regulations for Preventing Collisions at Sea, 1972).

Naujas etapas plėtojant teisinį režimą, susijusį su Povandeniniais kabeliais kyla iš 1958 metų Ženevos konvencijų: atvirosios jūros konvencijos ir kontinentinio šelfo konvencijos (Shvets, 2018, p. 7).

1958 metų Ženevos kontinentinio šelfo konvencija įvedė kontinentinio šelfo sąvoką (Convention on the Continental Shelf, 1958). Įtvirtinus naują regioną valstybės gavo tam tikras teises į tas teritorijas ir jų išteklius, kurios anksčiau buvo laikomos nepriklausančiomis jokiai valstybei. Pakrantės valstybėms suteiktos teisės, kad galėtų tyrinėti kontinentinį šelfą naudoti ir naudoti jo gamtos išteklius, o kitos valstybės tai gali daryti tik su pakrantės valstybės leidimu. Atsirado įpareigojimas, kad klojanti valstybė tinkamai atsižvelgtų į esamus povandeninius kabelius ir vamzdynus ir jų remonto darbus, taip pat atsirado pakrantės valstybės įpareigojimas, jog jai naudojantis savo kontinentinio šelfo suverenėmis teisėmis, ji negali trukdyti povandeninių vamzdynų ir kabelių klojimui ir priežiūrai.

1958 metų Ženevos atvirosios jūros konvencija, analogiškai kontinentinio šelfo konvencijai, reglamentavo teisinius klausimus, susijusius su povandeninių kabelių tiesimu ir priežiūra atviroje jūroje (Convention on the High Seas, 1958). Tuo metu tarptautinė jūros dugno zona dar nebuvo paskirta kaip atskira jūrinė zona. Atvirosios jūros konvencijos 26 straipsniu buvo užtikrinta bet kurios pakrančių ar jūros neturinčios valstybės laisvė tiesti povandeninius kabelius atviroje jūroje. Be to, konvencija turėjo dar keturis straipsnius, susijusius su povandeniniais kabeliais, kur šie iš dalies pakartojo kontinentinio šelfo konvencijos ir iš dalies Konvencijos dėl povandeninių telegrafo kabelių apsaugos nuostatas. Tarp jų yra nuostatos, įtvirtinančios valstybių pareigą savo nacionaliniuose teisės aktuose nustatyti teises taisykles dėl atsakomybės už povandeninių kabelių žalą ir kompensacijų gavimo, jei galima įrodyti, kad asmuo paaukojo inkarą, tinklą ar kitą žvejybinę įrangą siekiant išvengti povandeninio kabelio pažeidimo. Taip pat yra teisė imtis pagrįstų priemonių žemyno šelfui tyrinėti ir jo gamtos ištekliams eksploatuoti. Tačiau vykdydama šią veiklą, pakrantės valstybė negali kliudyti tiesti ar prižiūrėti kitus toje pačioje vietoje nutiestus kabelius ar vamzdynus.

Šiuo metu teisinį povandeninių kabelių režimą sudaro keli Jungtinių Tautų Jūrų Teisės Konvencijos (Jungtinių Tautų Jūrų teisės konvencija) (sutrumpintai - JTJTK) straipsniai, turintys viršenybę prieš Ženevos konvencijas. Tai yra straipsniai reglamentuojantys kabelių tiesimo laisvę, pakrantės valstybių teisės, kabelio pažeidimą ir t.t. Jungtinių Tautų Jūrų Teisės Konvencija yra autoritetingas tarptautinis susitarimas, kuriame šiuo metu yra 168 dalyviai (United Nations treaty collection, 2020). Konvencija taip pat įvardina valstybių teises ir pareigas, susijusias su tarptautiniais vandenimis, kontinentiniu šelfu, sąsiauriais, salomis, vandenynų tyrinėjimais, technologijų naudojimu. Tačiau Jungtinių Tautų Jūrų Teisės Konvencijoje nėra atskiro skyriaus apie povandeninių kabelių ir vamzdynų reguliavimą. Atsižvelgiant į dabartinę povandeninių kabelių svarbą ir reikšmę šiandieniniame pasaulyje, turėtų būti skiriama daugiau dėmesio šioms struktūroms.

1.2. Povandeniniai jūriniai vamzdynai, jų vystymosi istorija ir tarptautinio reglamentavimo vystymasis

Povandeninis vamzdynas yra sujungta vamzdžių serija su siurbimo įrenginiais ir valdymo įtaisais skysčiams, dujoms ar medžiagoms perduoti. Vamzdynai daugiausia naudojami gamtinių dujų, neapdirbtos naftos, chemijos produktų ar anglies srutų transportavimui (The Max Planck Encyclopedias of...). Šios struktūros yra tiesiamos vandens telkinio dugnu ar po juo ir dažniausiai jungiasi į vamzdynų sistemas.

Pirmasis beveik 70 km ilgio jūrinis vamzdynas buvo nutiestas Bristolio kanale, Jungtinės Karalystės pietvakariuose. Jis buvo pastatytas 1942 metais kaip vamzdyno tiesimo Lamanšo sąsiauryje tarp Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos bandymas, skirtas palaikyti sąjungininkų pajėgas po jų išsilaipinimo per išsilaipinimą Normandijoje, taip pat žinoma kaip D diena, Prancūzijoje. Visas projektas vadinosi PLUTO (Pipe Line Under The Ocean). Galiausiai šio projekto metu Lamanšo sąsiauryje buvo sumontuota 17 vamzdynų, iš kurių 11 buvo pagaminti iš švino, o likusieji 6 pagaminti iš plieno (o-lay).

Pirmasis komercinis „jūrinis“ dujotiekis buvo pastatytas „Brown & Root“ kompanijos 1954 metais Meksikos įlankoje. Tai buvo 10 colių 16 kilometrų ilgio vamzdynas, nutiestas 4–10 metrų gylyje (o-lay).

Šiuo metu egzistuoja didžiulės ir sudėtingos povandeninių vamzdynų sistemos išsiplėtusios po visas pasaulio jūras ir vandenynus. Pats ilgiausias povandeninis vamzdynas yra Nord Stream dvigubo vamzdyno sistema, kurio ilgis siekia 1244 kilometrus ir driekiasi per

Rusijos, Suomijos, Švedijos, Danijos ir Vokietijos išskirtines ekonominės zonos, taip pat Rusijos, Danijos ir Vokietijos teritorinius vandenius (Nord Stream).

Atsiradus pirmiems povandeniniams vamzdynams neegzistavo jokios įstatymų gairės, kurios reguliuotų šių konstrukcijų statybą ir teisinį statusą. Tuo metu buvo pasirašytos sutartys tarp dviejų pakrančių šalių ar privačių kompanijų, kurias jungia povandeninis vamzdynas. Tarp tokių ankstyvų sutarčių galima paminėti susitarimą tarp Brazilijos ir Bolivijos sudarytą 1938 metais ir daugiašalį susitarimą tarp Argentinos, Bolivijos, Brazilijos, Paragvajaus ir Urugvajaus valstybių pasirašytą 1941 metais. Šie susitarimai buvo sudaryti dėl antžeminių vamzdynų. Tokių susitarimų esmė buvo skatinti tarpvalstybinę prekybą nafta vamzdynais, sukuriant palankią apmokestinimo ir investavimo tvarką (Vinogradov *et al.*, 2013, p. 2).

Tarptautinis povandeninių vamzdynų reguliavimas neturi tokios ilgos istorijos kaip povandeninių kabelių reglamentavimas. Plečiantis vamzdynų sistemoms, didėjo poreikis turėti bendrą tarptautinę teisinę sistemą. Pirmoji tarptautinė sutartis, kurioje pateikiamos nuostatos šiuo klausimu, yra 1958 m. Ženevos konvencijos dėl atviros jūros ir kontinentinio šelfo. Tačiau šie dokumentai grindžiami Tarptautinės teisės komisijos straipsnių projektais, kuriems didelę įtaką padarė ankstesni teisės aktai dėl povandeninių kabelių, ypač 1884 m. Konvencija dėl povandeninių kabelių apsaugos. Be to, Ženevos Konvencijos pasiūlė didesnę kabelių ir vamzdynų apsaugą nei 1884 m. Konvencija, nes pirmieji įtraukė įpareigojimą, kurį klojanti valstybė deramai atsižvelgia į esamus vamzdynus ir jų remontą. Tai pat Ženevos atvirosios jūros konvencijoje atsirado naujas įpareigojimas, pagal kurį valstybės privalo leisti įstatymus siekiant užkirsti kelią taršai, atsiradusiai dėl povandeninių vamzdynų ir kitų naftos transportavimo ir išgavimo priemonių (Bognár, 2013, p. 3).

1958 m. Ženevos Konvencijos dėl atviros jūros ir kontinentinio šelfo atvėrė kelią Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos nuostatoms, kurios, be straipsnių apie pakrančių valstybės reguliuojamus povandeninius vamzdynus teritorinėje jūroje ir salyno vandenyse, išplėtė taisykles išskirtinėje ekonominėje zonoje ir kontinentiniame šelfe. Konvencija aiškiai suteikė laisvę tiesti povandeninius vamzdynus išskirtinės ekonominės zonos, kontinentinio šelfo ir atvirosios jūros regionuose, taip išaiškindama painiavą, ar paties klojimo atveju reikalingas sutikimas. Taip pat šioje konvencijoje įtvirtino laivui pažeidus vamzdyną atsirandančias pasekmes ir žalos atlyginimas, kuomet laivas patiria nuostolių bandant išvengti vamzdyno pažeidimo. Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog konvencija suteikė daug laisvės, tačiau siekiant užkirsti kelią taršai, valstybėms buvo suteiktos didesnės galios. Tai atspindi

bendrą konvencijos siekį apsaugoti jūrų aplinką. Tačiau konvencijoje nebuvo pakartotas Ženevos atvirosios jūros konvencijos 24 straipsnis, įpareigojantis kiekvieną valstybę leisti teisės aktus, kuriais būtų kuriama vamzdynų taršos prevencija. Šį įpareigojimą pakeitė Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos 21 straipsnis, duodantis teisę leisti tokius įstatymus (Katuoka, 1997, p. 146). Nors JTJK reglamentavimas tarp povandeninių kabelių ir vamzdynų iš esmės nesiskiria, tačiau yra mažų skirtumų. Pavyzdžiui pagal JTJK 124 straipsnio 2 dalį valstybės, neturinčios priėjimo prie jūros, ir tranzito valstybės gali susitarti, kad į transporto priemonių sąvoką, būtų įtraukti vamzdynai, dujotiekiai. Kitas pavyzdys atspindi povandeninių vamzdynų taršos galimybes. JTJK 145 straipsnis sako, jog turi būti imamasi būtinų priemonių dėl veiklos rajone, siekiant užtikrinti veiksmingą jūros aplinkos apsaugą nuo žalingų pasekmių, kurios gali atsirasti dėl vamzdynų ar kitų įrengimų statybos ir eksploataavimo.

1.3. Povandeniniai kabeliai ir vamzdynai Lietuvoje, jų reglamentavimas Lietuvos teisinėje sistemoje

Lietuvą galima vadinti jūrine valstybe, kuriai priklauso 90 kilometrų ilgio Baltijos jūros pakrantė. Lietuvos teritorinėje jūroje, yra nutiestas Nordbalt kabelis, jungiantis Švediją ir Lietuvą. Jis perduoda ne tik aukštos įtampos srovę, bet ir pasinaudojant šviesolaidžio technologija perduodami didžiuliai duomenų kiekiai. Jo ilgis viršija 400 km (Submarine cable map). Vertėtų aptarti, koks povandeninių kabelių ir vamzdynų reglamentavimas veikia valstybėje. Šiuo metu Lietuvoje tik šie keturi įstatymai reguliuoja povandeninius kabelius ir vamzdynus.

Lietuvos Respublikos prekybinės laivybos įstatymas išpildo Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos 115 straipsnio reikalavimą, jog valstybė priima įstatymus ir kitus teisės aktus tam, kad užtikrintų, jog povandeninio kabelio ar vamzdyno savininkas atlygintų nuostolius laivų savininkams. Minėtos konvencijos 57 straipsnis nurodo, jog ši prievolė atlyginti žalą, atsiranda jei laivo savininkas įrodo patirtus nuostolius ir jeigu buvo imtasi visų protingų priemonių, kad būtų išvengta nuostolių (Lietuvos Respublikos prekybinės laivybos įstatymas, 1996).

Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymas įveda kelis reikalavimus dėl povandeninių elektros kabelių linijų apsaugos. Nustatomos apsauginės zonos ribos po 100 metrų į abi puses, kuriose draudžiami veiksmai, tokie kaip inkarų nuleidimas ir grunto kasimas, keliantys pavojų egzistuojančioms struktūroms (Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymas, 2019).

Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas nurodo, jog požeminių ir povandeninių kabelių linijos ir jų technologiniai priklausiniai laikomi kilnojamaisiais daiktais (Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas, 2000).

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas nurodo nuobaudas dėl: povandeninių elektros kabelių tiesimo be aplinkos apsaugos institucijos leidimo, vidaus ir teritorinių vandenų teršimo iš šiame rajone esančių stacionariųjų konstrukcijų (Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, 2015).

Kalbant apie povandeninių vamzdynų ir kabelių struktūrų reglamentavimą Lietuvos teisinėje sistemoje galima pastebėti, jog įstatymų, reguliuojančių kabelių ir vamzdynų struktūras, yra itin mažai.

1.4. Pagrindinių problemų identifikavimas jūrinių povandeninių kabelių ir vamzdynų praktikoje ir reglamentavime

Viena iš svarbiausių problemų, kylančių iš povandeninių kabelių ir vamzdynų tiesimo, yra jurisdikcija. Šios struktūros, siekiančios sujungti du ar daugiau tolimų taškų, beveik visados kertą kelių šalių sienas, bei vandens ruožus, kuriuose pakrantės šalys palaiko savo teisinį režimą. Atsiranda valstybių teisių pusiausvyros problemos. Sudėtingas leidimų gavimas iš skirtingų valstybių ir aiškaus reglamentavimo trūkumas tik apsunkina situaciją (Mudrić, 2010, p. 238).

Tai pat dažna problema tampa kabelių fiziniai pažeidimai. Tačiau nutraukti duomenų srautą ir pridaryti didžiulės žalos galima ir kibernetinėmis atakomis. Kadangi šios struktūros yra ypatingos svarbos, būtina jas atidžiai prižiūrėti, saugoti nuo pažeidimų ir peržiūrėti teisės normas, užtikrinančias saugumą. Šie pažeidimai gali būti tiek tyčiniai, tiek netyčiniai. Kadangi kibernetinės atakos yra moderni grėsmė, todėl reikalingi nauji įstatymai, kurie garantuos povandeninių kabelių ir jais keliaujančios informacijos saugumą (Mudrić, 2010, p. 249).

Visi turbūt esame girdėję apie šnipinėjimą, bet niekada negalėjome pagalvoti, jog tai galima padaryti panaudojant povandeninį kabelį ar išgaunant informaciją, tekančią juo. Šnipinėjimas per povandeninį kabelį, šiuo metu, yra kylanti problema ir didžiules pasekmes atnešanti problema. Teisės normų atnaujinimas šiuo klausimu yra ypač reikalingas dėl galimų didžiulių pasekmių, kuomet gali būti nutekinta ypatingai svarbi, slapta ar tiesiog asmeninė informacija (Mudrić, 2010, p. 254).

Didelė dalis šių problemų kyla iš nepakankamo tarptautinio reglamentavimo. Dauguma autorių, tyrinėjančių šia siaurą jūrų teisės sritį, ši teisinį vakuumą aiškiai mato ir ragina, kad jis būtų užpildytas aiškiais ir tiksliais nuostatomis (Mudrić, 2010, p. 256). Šios problemos bus aptartos detaliau darbo eigoje.

2. JURISDIKCIJOS PROBLEMOS REGLAMENTAVIME IR PRAKTIKOJE

Povandeninių kabelių ir vamzdynų tarpvalstybinis pobūdis sukuria sudėtingų teisinių problemų. Povandeninių kabelių ir vamzdynų esmė yra perduoti informaciją ar kitus produktus didžiuliais atstumais. Norint įveikti šiuos atstumus, neretai tenka kirsti kelių valstybių jūros regionus, kuriuose pakrantės valstybė turi tam tikras teises. Tai reiškia, kad tokia struktūra kerta keletą skirtingų teisinių režimų. Tuo pat metu svarbu atsižvelgti į galiojančią tarptautinį reguliavimą ir specialias sutartis, kurios paprastai pasirašomos kartu statant ir eksploatuojant tarpvalstybinį vamzdyną. JTJTK nustato skirtingus jūros regionus: teritorinę jurą ir salyno vandenį, išskirtinę ekonominę zoną ir kontinentinį šelfą, atvirąją jūrą ir rajoną. Povandeniniam kabeliui ar vamzdynui kertant šiuos skirtingus regionus, atitinkamai kuriam regione yra jo sekcija, taikomos skirtingos JTJTK normos. Teritorinėse jūrose ir salynų vandenyse vyrauja problema, kuomet pakrantės valstybės galimai piktnaudžiauja savo teisėmis reguliuoti taikų plaukimą, susijusį su povandeninių kabelių ir vamzdynų klojimu ir aptarnavimu. Pakrantės valstybės reikalauja leidimų tokiai veiklai, tačiau, tam tikrai atvejais, leidimų gavimas nėra toks paprastas. IEZ ir kontinentiniuose šelfuose pakrantės valstybės turi ribotą suverenitetą, jos gali tyrinėti ir eksploatuoti, saugoti ir valdyti gyvuosius išteklius ir negyvosios gamtos turtus, tačiau kartais jos peržengia savo teisių ir pareigų ribas, o dėl to būna pažeista kabelių ir vamzdynų klojimo laisvė. Atvirojoje jūroje ir rajone, klojant ir aptarnaujant povandeninius kabelius ir vamzdynus, būtina atsižvelgti į kitas povandenines struktūras ar vykstančius darbus rajone.

2.1. Teritorinė jūra ir salyno vandenys

Pagal JTJTK pakrantės valstybė turi 12 jūrmylių suverenitetą nuo bazinės linijos, ši teritorija žinoma kaip teritorinė jūra. Remdamosi savo suverenitetu teritorinės jūros atžvilgiu,

pakrančių valstybės akivaizdžiai turi plačius įgaliojimus reguliuoti laivus, susijusius su kabelių operacijomis, tokiais kaip kabelių maršrutų stebėjimas ir kabelių tiesimas, taisymas ir priežiūra šiose jūrų zonose. Kaip bus analizuojama žemiau, pakrantės valstybės paprastai reikalauja, kad būtų laikomasi visų leidimų, licencijų ir aplinkos sąlygų, prieš suteikiant leidimą tiesti kabelį ar vamzdyną šiose jūrų zonose.

Pagrindinė pakrančių valstybės suvereniteto riba yra ta, kad ji turi suteikti visų valstybių laivams taikaus plaukimo teisę plaukiant per jos teritorinę jūrą, pagal JTJTK 17 straipsnį. Tačiau pakrantės valstybė gali reguliuoti tam tikrus taikaus plaukimo aspektus. JTJTK 21 straipsnis leidžia pakrančių valstybėms nustatyti įstatymus ir kitus teisės aktus dėl taikaus perplaukimo per teritorines jūras, tačiau tokie įstatymai apsiriboja tam tikromis sritimis, pavyzdžiui navigacijos saugumo ir jūrų eismo reguliavimo, kabelių ir vamzdynų apsaugos, gyvųjų jūros išteklių išsaugojimo. Lygiai taip pat, salyno valstybė, turi suverenitetą vandenims, kurie ribojasi su salyno bazinėmis linijomis, vadinamiems salyno vandenimis. Toks suverenitetas įgyvendinamas vadovaujantis JTJTK IV dalimi, kurioje nustatyta, kad užsienio laivai turi tokią pačią taikaus plaukimo teisę per salyno valstybių vandenį kaip ir per teritorines jūras. Salyno valstybės yra įpareigosotos saugoti kitų valstybių jos vandenyse paklotus ir kranto nesiekiančius povandeninius kabelius, leisti atlikti tokių kabelių taisymą ar keitimą.

Iš tikrųjų JTJTK aiškiai pripažįsta pakrančių valstybių teisę reguliuoti kabelių maršrutų tyrimus. Pavyzdžiui, teritoriniuose vandenyse ir salyno vandenyse „apžiūros veiklą“ vykdanys laivai nesinaudoja taikaus plaukimo laisve. Tiek pakrančių valstybėms, tiek salyno valstybėms leidžiama priimti įstatymus dėl taikaus plaukimo, susijusio su „hidrografiniais stebėjimais“ jų teritorinėse jūrose ar salyno vandenyse. Plaukdami salyno jūriniais keliais salyno vandenyse, užsienio laivai (įskaitant hidrografinių tyrimų laivus) negali vykdyti jokios „tyrimų veiklos“ be išankstinio salyno valstybės leidimo. Nors „tyrimų veikla“ ir „hidrografiniai tyrimai“ nėra tiksliai apibrėžti, tačiau povandeninių vamzdynų ar kabelinės trasos tyrimai patektų į „tyrimų veiklos“ apibrėžimą (Davenport, 2012).

Pakrantės valstybės paprastai reguliuoja kabelių ir vamzdynų klojimo veiklą savo teritorinėse jūrose ar salyno vandenyse, reikalaudamos kabelių kompanijų gauti leidimus ar licencijas prieš pradėdant tokias operacijas, pagal JTJTK 21 straipsnio 1 dalį, leidžianti pakrantės valstybėms priimti įstatymus susijusius su taikiu plaukimu, kuris susijęs su hidrografiniu stebėjimu. Nors tokių leidimų reikalavimas yra protingas ir jis atitinka pakrančių valstybės teises teritorinėje jūroje, tačiau kai kuriose valstybėse prašymas išduoti leidimus

dažnai gali atidėti klojimo ir remonto darbus. Daugelis valstybių reikalauja licencijos iš nacionalinių telekomunikacijų institucijų, norėdamos apžiūrėti kabelio kelią ar nutiesti povandeninį kabelį, kuris, atsižvelgiant į valstybės reikalavimus, gali užtrukti keletą mėnesių (Lipman *et al*, 2011). Gali prireikti ir kitų leidimų, įskaitant šalies gynybos ar nacionalinio saugumo leidimus, aplinkos apsaugos leidimus, statybų ir žemės naudojimo leidimus. Be to, prieš klojant struktūras teritoriniuose vandenyse gali būti reikalingas atitinkamos administracijos pritarimas kabelio ar vamzdyno maršruto nustatymui. Tokios leidimų išdavimo procedūros gali žymiai atidėti klojimo darbus (Lipman *et al*, 2011). Taip pat kai kuriose valstybėse egzistuoja ypatingai griežti leidimų išdavimo reikalavimai kabelių remontui teritoriniuose vandenyse. Situacija dar labiau blogėja, kuomet nėra jokios vadovaujančios institucijos, kuri yra atsakinga už paraiškų ir leidimų tvarkymą (Davenport, 2012).

Kita problema yra ta, jog gali būti sunku išsiaiškinti, kokia yra tinkama leidimų išdavimo tvarka klojant ir remontuojant povandeninius kabelius ir vamzdynus. Pavyzdžiui, Honkonge buvo pastebėta, kad kabelių pramonei gali būti sunku gauti reikalingos informacijos apie paraiškų teikimo procedūras ir įstatymų numatytas licencijas tiesiant naują povandeninį kabelį Honkonge (Legislative Council Panel on Information, 2010). Ilgos ir nenuspėjamos leidimų išdavimo procedūros yra sąlygos, kurias pakrančių valstybės nustato leidimų išdavimo proceso metu. Negana ilgo ir nenuspėjamo leidimų išdavimo proceso dar prisideda sąlygos, kurias pakrantės valstybės nustato leidimo suteikimui. Įprasta sąlyga, kurią privaloma išpildyti leidimų išdavimo proceso metu, prieš pradėdant kabelių klojimo ar remonto darbus reikalingas poveikio aplinkai įvertinimas dėl poveikio jūros dugnei, pagal Jungtinių Tautų Poveikio aplinkai įvertinimo tarpvalstybiniame kontekste konvenciją (geriau žinoma kaip ESPOO konvencija) (Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, 1991). Konvencijoje dalyvauja kilmės šalys ir paveiktos šalys. Poveikio aplinkai įvertinimas prasideda, kuomet reikalaujama, kad kilmės valstybė praneštų potencialiai paveiktai valstybei apie galimą reikšmingą neigiamą tarpvalstybinį poveikį ir pateiktų pagrindinę informaciją apie siūlomą veiklą. Paveikta valstybė turi patvirtinti, kad nori dalyvauti procedūroje. Kilmės valstybė yra įpareigota kartu su paveikta valstybe iširti tarpvalstybinį poveikį ir leisti tos valstybės visuomenei dalyvauti procese. Po poveikio aplinkai vertinimo paveikta valstybė turi galimybę pakomentuoti siūlomą veiklą ir galimą jos poveikį, konsultuodamasi su kilmės valstybe. Paveiktos valstybės visuomenė turi teisę pateikti savo pastabas dėl siūlomos veiklos. Galutiniame sprendime, dėl priimtos siūlomos veiklos kilmės, valstybė turi tinkamai

atsižvelgti į galimai nukentėjusių asmenų pastabas. Jis turi būti pristatytas nukentėjusiai valstybei (Ospar commission, 2017). Poveikio aplinkai įvertinimo reikalavimai gali svyruoti nuo trumpos aplinkos aplinkosauginės apžvalgos iki išsamios analizės, apimančios oficialias visuomenės ir vyriausybės konsultacijas. Atsižvelgiant į reikalaujamos informacijos tipą, poveikio aplinkai vertinimas gali žymiai atidėti kabelių ir vamzdynų tiesimo operacijas. Pagal JTJTK 206 straipsnį valstybė, turinti pakankamai svarių priežasčių manyti, kad pagal jų jurisdikciją planuojama ar kontroliuojama veikla gali sukelti rimtą jūros aplinkos teršimą jos, kiek įmanoma, įvertina tokios veiklos galimą poveikį jūros aplinkai. Kita vertus, remiantis neseniai Jungtinių Tautų aplinkos programos (angl. UNEP) ir Tarptautinio kabelių apsaugos komiteto (angl. ICPC) parengta ataskaita, būtent povandeniniai kabeliai nesukelia didelės taršos ar reikšmingų bei žalingų jūros aplinkos pokyčių (Carter, 2009, p. 53). Ataskaitoje padaryta išvada, kad mažas fizinis povandeninio kabelio dydis reiškia, kad jo poveikis aplinkai greičiausiai bus nereikšmingas ir lokalus. Ataskaitoje teigiama, kad klojimo ir taisymo procesai taip pat sukelia minimalų jūros dugno pažeidimą, netgi kabelį užkasus po jūros dugnu (Carter, 2009, p. 53-54). Tokios išvados verčia abejoti, ar reikalingos tokios griežtos aplinkosauginės sąlygos kabelių tiesimui.

Vienas iš keistesnių reikalavimų, kurį galime rasti leidimų išdavimo procesuose nacionalinėje teisėje, yra reikalavimas, kad įgula arba laivas, vykdamas kabelių ir vamzdynų tiesimo ir remonto veiksmus teritorinėje juroje, būtų tokios pačios tautybės arba turėtų tą pačią vėliavą kaip ir pakrantės valstybė. Šį neįprastą reikalavimą galime pamatyti 2008 m. Indonezijos Respublikos kabotažo reglamentavime. Siekdama sustiprinti savo laivybos pramonę, Indonezija įvedė kabotažo reglamentus, leidžiančius tik laivams su Indonezijos vėliava gabenti krovinius ar keleivius iš vieno Indonezijos uosto į kitą. Dėl to buvo paveikti laivai ir jų įgulos, kurie atliko procesus susijusius su kabelių ir vamzdynų priežiūra, tiesimu ir remontu. Naftos ir dujų pramonėje atsirado susirūpinimas, kad trūksta Indonezijos laivų, galinčių vykdyti specializuotas angliavandenilių žvalgyimo ir eksploatavimo operacijas. Galimas poveikis Indonezijos ekonomikos plėtrai paskatino 2008 m. Kabotažo reglamento pakeitimą. Šis pakeitimas leidžia užsienio laivams, esant tam tikromis sąlygomis, vykdyti minėtą veiklą Indonezijos teritoriniuose vandenyse. Tačiau norint pasinaudoti atsiradusia išimtimi, užsienio laivų savininkai turi įgyvendinti keletą sąlygų, tarp jų ir įrodyti, kad: 1) buvo imtasi bent vienkartinį pastangų išgyti laivą su Indonezijos vėliava arba, jei jis to negali padaryti, sudaryti sutartį su nacionaline laivybos kompanija; 2) kad užsienio laivo savininkai

yra pateikę tam tikrus dokumentus, įskaitant darbo planą, veiklos grafiką, užsakomąją sutartį tarp nacionalinių jūrų transporto kompanijų ir užsienio laivų savininkų. Išdavus leidimą, jis galioja tik tris mėnesius, nors Transporto ministerijos jūrų ryšių generalinis direktorius jį gali pratęsti. Nors išimtis buvo palankiai vertinama, ji buvo taikoma tik iki 2013 metų. Šiuo metu tokie griežti reikalavimai apsunkina naujų kabelių ir vamzdynų tiesimą ir priežiūrą. Iš tikrųjų, atsižvelgiant į tai, kad Indonezija šiuo metu neturi jokių specializuotų laivų šiems struktūroms Indonezija turėtų persvarstyti savo 2008 m. Kabotažo įstatymų taikymą kabelių ir vamzdynų klojimui ir priežiūrai (Davenport, 2012, p. 206).

Matome, jog iš tiesų atsiranda daug kliūčių, susijusių su kabelių ir vamzdynų tiesimu ir priežiūra. Aukščiau aprašyti leidimų išdavimo procesai ir sąlygos gali sukelti nereikalingą vėlavimą. Nors kabelių kompanijos gali planuoti savo klojimo operacijas, būtina atsižvelgti į tam tikros valstybės reikalaujamas sąlygas, kurias įvykdyti reikalauja daug laiko. Kabelių ir vamzdynų remontas privalo būti greitas ir efektyvus tam, jog būtų pašalinti infrastruktūros trikdžiai. Kabelio gedimas vienos valstijos teritoriniuose vandenyse gali sukelti nepagrįstų kitų valstybių telekomunikacijų sutrikimų, todėl norint atkurti ryšius, būtina greitai juos taisyti. Vamzdynų gedimas gali sukelti nepataisomų ekologinių padarinių ir sutrikdyti šalių ekonominius santykius. Siekdamas išvengti pernelyg didelių leidimų išdavimo reikalavimų (ypač taisant kabelius), kabelių kompanijos teigia, kad kabeliniai laivai, užsiimantys povandeninių kabelių ir vamzdynų remontu ir priežiūra teritoriniuose jūrose, turėtų naudotis taikaus plaukimo teise. Galima suprasti, kodėl kabelių bendrovės pateikia šį argumentą. Teritorinėje jūroje taikomas taikaus plaukimo režimas yra būtinas laivybai, taigi ir tarptautiniams ryšiams. Akivaizdu, kad povandeninių kabelių taisymas yra taip pat svarbus tarptautiniams ryšiams, todėl kabelių taisymo laivams turėtų būti suteikiama tokia pati taikaus plaukimo teisė. Tačiau remiantis griežtu 19 straipsnio taikaus plaukimo apibrėžimo aiškinimu, šis argumentas teisiškai nėra pagrįstas. Nepaisant to, problemos, su kuriomis susiduriama teritoriniuose vandenyse kelia klausimą dėl pakrančių valstybės kompetencijos riboti jos teritoriniuose vandenyse vykstančius klojimo ir remonto darbus (Davenport, 2012, p. 206).

Tiek paprotinėje tarptautinėje teisėje, tiek JTJTK pripažįstama, kad pagal pakrantės valstybės suverenitetą, teritoriniuose jūrose, leidžiama nustatyti taisykles, kurių turi laikytis laivai teritorinėje jūroje, kuriems taikoma taikaus plaukimo teisė. Tačiau jūrų teisės tikslas yra rasti pusiausvyrą tarp konkuruojančių interesų ir naudojimo vandenyne. Mokslinių straipsnių, povandeninių kabelių tema, autorė Tara Davenport mano, jog pakrančių valstybių įvestų

povandeninių kabelių operacijų taisyklių teisėtumas ir būtinumas turėtų būti įvertintas išnagrinėjus: 1) pakrančių valstybės interesus, kuriuos siekiama apsaugoti tokiomis taisyklėmis; 2) ar reglamentai iš tikrųjų apsaugo šį interesą; 3) tokių taisyklių poveikį bendriems interesams ar produktams, tokiems kaip tarptautiniai ryšiai. Taikant šį požiūrį, leidimai užsienio laivams, vykdančioms povandeninių kabelių ir vamzdynų operacijas teritoriniuose vandenyse, yra teisėta pakrančių valstybių suvereniteto apraiška. Greitas povandeninių struktūrų diegimas ir taisymas yra bendras visų valstybių interesas. Visų pirma, kalbant apie priežiūrą ir remontą, pakrančių valstybės turėtų patvirtinti procedūras, kurios spręstų šias problemas ir pripažintų kabelių ir vamzdynų taisymo skubumą ir svarbą. Pakrančių valstybės galėtų apsvarstyti tokiam remontui skirtų laivų išankstinį leidimų suteikimą, nes kabelių laivai ir jų pagrindiniai uostai yra puikiai žinomi, o remonto metu remonto laivai išlieka toje pačioje vietoje. Visų antra, nors pakrančių valstybės yra suinteresuotos apsaugoti jūrų aplinką, pakrančių valstybės turėtų ištirti ir apsvarstyti tikrąjį kabelių poveikį jūros dugnei, o ne nustatyti nereikalingus ir varginančius įpareigojimus. Galiausiai, tokių taisyklių kaip Indonezijos kabotažo taisyklių taikymas laivams nepadarys reikšmingos įtakos Indonezijos laivybos pramonei ar jūrų prekybai, atsižvelgiant į tai, kad tokie laivai tiesiogiai nekonkuruoja su laivais, kurie turi Indonezijos vėliavą (Davenport, 2012, p. 206-207).

2.2. Išskirtinė ekonominė zona ir kontinentinis šelfas

Nuo pirmojo telegrafo kabelio klojimo 1850 m. laisvė tiesti povandeninius kabelius atviroje jūroje nebuvo ginčijama ir vėliau pripažinta 1958 m. Atviros jūros konvencijoje ir JTJTK. Tačiau šios laisvės turėjo būti apribotos, kad būtų patenkinti pakrančių valstybių, ir ne pakrančių valstybių interesai išskirtinėje ekonominėje zonoje (toliau IEZ) ir kontinentiniame šelfe. Pagal JTJTK 56 straipsnį, pakrančių valstybėms suteikiamas ne didesnis nei 200 jūrmylių plotas, vadinamas išskirtine ekonomine zona, kuriame pakrantės valstybė turi suverenias teises tyrinėti ir eksploatuoti, saugoti ir valdyti gyvuosius išteklius bei negyvosios gamtos turtus, kurie yra vandenyse virš jūros dugno, jūros dugne ir jo gelmėse bei kitaip tyrinėti ir eksploatuoti išskirtinę ekonominę zoną. Pakrantės valstybė taip pat turi jurisdikciją dėl dirbtinių salų, įrenginių ir statinių statymo ir naudojimo, jūrų mokslinių tyrinėjimų, jūros aplinkos apsaugos ir išsaugojimo.

Kita vertus, kontinentiniame šelfe pakrantės valstybė turi suverenias teises tyrinėti ją ir naudoti jos gamtos išteklius, tai apima jūros dugno ir jo gelmių mineralus ir kitus negyvosios gamtos išteklius bei gyvuosius organizmus. Kontinentinis šelfas yra apibrėžiamas kaip regionas, apimantis jūros dugną ir jo gelmes tų povandeninių rajonų, kurie tęsiasi už tos valstybės teritorinės jūros per visą jos sausumos teritorijos natūralų tęsinį iki žemyno povandeninio krašto išorinės ribos arba 200 jūrmylių nuo bazinių linijų, nuo kurių yra matuojamas teritorinės jūros plotis.

JTJTK įtvirtina laisvę kloti povandeninius kabelius ir vamzdynus kontinentiniame šelfe ir IEZ. Naudojantis šia laisve, turi būti atsižvelgiama į pakrantės valstybės teisę imtis reikiamų priemonių, susijusių su kontinentinio šelfo tyrinėjimu, jo gamtos turtų eksploatavimu ir teršimo iš vamzdynų prevencija, sumažinimu ir kontrole. Taip pat pagal JTJTK klojamų vamzdynų trasai nustatyti reikalingas pakrantės valstybės sutikimas. Žinoma klodamos povandeninius kabelius ar vamzdynus, valstybės privalo deramai atsižvelgti į jau paklotus kabelius ar vamzdynus, neturi būti pablogintos esamų kabelių ir vamzdynų remonto galimybės. Kalbant apie jų priežiūrą ir remontą JTJTK 58 straipsnis nurodo, jog visos valstybės naudojasi povandeninių kabelių ir vamzdynų klojimo laisvėmis siekiant povandeninių kabelių bei vamzdynų eksploatavimo.

Pakrantės valstybės priima įstatymus ir kitus teisės aktus, susijusius su kabelių naudojimu IEZ ir kontinentiniame šelfe. Viena iš problemų yra tai, jog valstybių priimtos nuostatos ne visados atitinka JTJTK nuostatų. To pavyzdys yra Maltos reikalavimas mokėti metinį mokestį ir gauti licenciją kabeliams, nepatekantiems į jos teritorinę jūrą ar gretutines zonas (Toombs *et al*, 2010, p. 2). Kitas, esamą situaciją parodantis pavyzdys, tai Ispanijos reikalavimas gauti leidimus ir aplinkosauginius dokumentus kabelio tiesimui IEZ, nors tai nėra galimas reikalavimas pagal kabelių ir vamzdynų tiesimo laisvę (Toombs *et al*, 2010, p. 2). Kitas, pernelyg griežtų taisyklių pavyzdys yra tokių valstybių kaip Kinija ir Indija reikalavimas, kad kabelių bendrovės kreiptųsi dėl leidimų, kad galėtų nustatyti maršrutus ir nutiesti ar sutaisyti povandeninius kabelius ir vamzdynus savo kontinentiniuose šelfuose (Ministry Of Commerce People's Republic..., 2002). Šie leidimų reikalavimai ne tik prieštarauja JT konvencijai, bet ir šių leidimų išdavimo procesams trūksta skaidrumo, todėl klojimo ir taisymo darbai yra stipriai uždeljami (Davenport, 2012).

Valstybės gali teigti, kad leidimų reikalavimas yra pagrįsta priemonė kontinentinio šelfo tyrinėjimui ir jo gamtos išteklių naudojimui reguliuoti, leidžiamam pagal JTJTK 79 straipsnio

2 dalį. Leidimai yra būtini norint įsitikinti, ar užsienio kabelių tyrimai ar klojimo ir remonto darbų metu nėra užsiimama žvalgyimo ar eksploataavimo veikla, užtikrinti, kad žvalgyimo, klojimo ir taisymo darbai netrukdytų žvejybai, angliavandenilių žvalgymui ir eksploatacijai. Tačiau kompanijos, dirbančios su kabeliais ir vamzdynais, laikosi pozicijos, kad tokie leidimai prieštarauja JTJTK pripažintai klojimo laisvei ir trukdo vykdyti susijusias operacijas IEZ ir kontinentiniame šelfe. JTJTK 58 ir 79 straipsnis nustato, jog IEZ ir kontinentiniame šelfe visos valstybės naudojasi povandeninių kabelių ir vamzdynų klojimo laisvėmis, todėl ši laisvė negali būti ribojama. Be to, kompanijos, dirbančios su kabeliais ir vamzdynais argumentuoja, jog tokie leidimai prieštarauja pareigai tinkamai atsižvelgti į kitų IEZ valstybių teises (Davenport, 2012). Pakrantės valstybės, pagal JTJTK 79 straipsnį, duoda sutikimą kontinentiniame šelfe klojamų vamzdynų trasai nustatyti. Taip pat šio straipsnio 4 dalis sako, jog jokia JTJTK 76 – 85 straipsnio nuostata, neriboja pakrantės valstybės jurisdikcijos kabeliams ar vamzdynams, paklotiems arba naudojamiems tyrinėjant kontinentinį šelfą, arba eksploatuojant jo gamtos turtus. Tai reiškia, jog pakrantės valstybė negali reguliuoti povandeninių kabelių ir vamzdynų klojimo ir aptarnavimo darbų, tačiau ji reguliuoja povandeninių kabelių ir vamzdynų, susijusių su kontinentinio šelfo tyrinėjimu ir jo gamtos turtų eksploatavimu, klojimo ir aptarnavimo darbus. Be to, kalbant apie klojamų vamzdynų trasai nustatyti reikalingą pakrantės valstybės sutikimą, šio sutikimo reikalavimas riboja povandeninių vamzdynų tiesimo laisvę kontinentiniame šelfe.

Kita naujausia tendencija, turinti įtakos laisvei tiesti, remontuoti ir prižiūrėti povandeninius kabelius ir vamzdynus, yra pakrantės valstybių tendencija teritorijas, esančias už teritorinių vandenų ribų, laikyti saugomomis jūrų teritorijomis arba apsaugos teritorijomis. Pavyzdžiui, Jungtinė Karalystė yra paskyrusi specialiąsias apsaugos zonas už savo teritorinės jūros ribų. Jungtinės Karalystės valdžios institucijos siekė kontroliuoti vienos naujos povandeninių kabelių sistemos, iš pradžių planuotos patekti į specialiąsias apsaugos zonas, maršrutus (The Offshore Marine Conservation (Natural Habitats, &c.) Regulations United Kingdom, 2007). Kitas pavyzdys yra JAV valdžios institucijų pasiūlymas išplėsti nykstančio jūrinio vėžlio kritinę buveinę IEZ. Šiaurės Amerikos povandeninių kabelių asociacija išreiškė susirūpinimą, kad dėl siūlomos kritinės buveinės nustatymo atsirastų papildomų išlaidų leidimams ir vėlavimų povandeninių kabelių operacijoms. Jie argumentuoja, teikdami, kad povandeniniai kabeliai nesukelia reikšmingų ekologinių problemų ir jų tiesimas bei eksploatavimas netrukdo siūlomai buveinei. Šiais argumentais jie siūlo ne steigti kritinę

buveinę, o leisti griežtesnius įstatymus jūrinių vėžlių apsaugos klausimais (The North American Submarine Cable..., 2010).

Kyla klausimas, koku mastu pakrančių valstybės gali taikyti aplinkosaugines priemones kabelių eksploatavimui IEZ ir kontinentiniame šelfe. IEZ režimas suteikia pakrančių valstybėms jurisdikciją saugoti jūrų aplinką savo IEZ, kaip išdėstyta JTJTK XII dalyje dėl jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo. Nurodytos teisės ir pareigos skirtos tam, kad dėl teršimo nebūtų padaryta žalos kitoms valstybėms ar jų aplinkai. Kalbant apie jūros dugno veiklą, valstybės turi priimti įstatymus skirtus išvengti, sumažinti ir kontroliuoti jūros aplinkos teršimą (Davenport, 2012).

Yra rimtas pagrindas teigti, kad pakrantės valstybė negali nustatyti aplinkosaugos priemonių būtent kabelių eksploatavimui IEZ ir kontinentiniame šelfe. Pirmiausia, kaip minėta anksčiau, nei povandeniniai kabeliai, nei jų klojimo ir remonto darbai nekelia aplinkos taršos ir atitinkamai JTJTK 208 straipsnio įpareigojimas priimti įstatymus ir kitus teisės aktus, kuriais siekiama kontroliuoti jūros dugno taršą būtų netaikytina (tai negalioja vamzdynams). Antra, kabelių bei vamzdynų tiesimo ir remonto darbai nėra pakrantės valstybės jurisdikcijai priklausanti jūros dugno veikla pagal 208 straipsnį, bet yra viena iš kitų valstybių, kurios turi teises IEZ ir kontinentiniame šelfe, laisvių. Trečia, pagal JTJTK 79 straipsnio 2 dalį, pakrantės valstybė gali varžyti teisę kloti ir remontuoti kabelius ir vamzdynus ant savo kontinentinio šelfo tik pagrįstomis priemonėmis, susijusiomis su žemyno kontinentinio šelfo tyrinėjimu, jo gamtos turtų eksploatavimu ir teršimo iš vamzdynų prevencija, sumažinimu ir kontrole.

Žinoma, valstybės, naudojant teisę tiesti ir remontuoti kabelius bei vamzdynus, privalo tinkamai atsižvelgti į pakrančių valstybės teises ir pareigas, įskaitant tas teises ir pareigas, susijusias su jūros aplinkosauga. Tačiau tai yra kitų valstybių, vykdančių veiklą IEZ, įsipareigojimas atsižvelgti į pakrantės valstybės teises ir pareigas, atsižvelgiant į jos jurisdikciją saugoti ir saugoti jūrų aplinką. Tai nereiškia, kad pakrančių valstybių valdžia nustato aplinkosaugos priemones kabelių eksploatavimui IEZ ir kontinentiniame šelfe (Davenport, 2012).

Pirmiau minėti pakrančių valstybių reguliavimo dėl kabelių ir vamzdynų eksploatavimo operacijų IEZ pavyzdžiai gali būti vertinami kaip tendencijos dalis, vadinamos pakrančių valstybių slenkančia jurisdikcija. Tai reiškia, jog pakrantės valstybės plečia savo suverenitetą už teritorinės jūros, kitaip tariant jų jurisdikcija slenka toliau už įprastinių ribų (Toombs, 2010, p. 2). Dėl slenkančios jurisdikcijos atsiradimo IEZ ir kontinentiniame šelfe galimai atsakingas

JTJTK tekstas, kuris palieką daug erdvės jo supratimui ir aiškinimui. Pavyzdžiui, neaišku, ką būtent reiškia 58 straipsnio 1 dalis, kuri sako jog valstybės naudojasi „kitais tarptautiniu požiūriu teisėtais jūros naudojimo būdais, susijusiais su šiomis laisvėmis, tokiais kaip tie, kurie yra neatskiriami nuo laivų, orlaivių ir povandeninių kabelių bei vamzdynų eksploatavimo“ ir 79 straipsnio 2 dalyje nurodytą „pakrantės valstybės teisę imtis reikiamų priemonių, susijusių su kontinentinio šelfo tyrinėjimu, jo gamtos turtų eksploatavimu ir teršimo iš vamzdynų prevencija“. Pakrantės valstybės natūraliai pasinaudoja tokiu teisiniu neaiškumu savo interesams pagrįsti. Panašiai ir kitos valstybės ar bendrovės, dirbančios su povandeniniais kabeliais ir vamzdynais, pasinaudoja dviprasmiškumu, kad pateiktų argumentus, kurie įtvirtintų jų pozicijas. Pagrindinė problema – kaip reiktų pakrančių valstybėms apsaugoti savo teises ir interesus IEZ ir kontinentiniame šelfe, ir tuo pačiu metu, vykdant šį procesą, vengti nustatyti per didelius reikalavimus dėl klojimo ir remonto darbų, prieštaraujančių JTJTK konvencijai ir bendram interesui plėtoti tarptautinius ryšius (Davenport, 2012).

Atsakymas gali būti susijęs su JTJTK pasikartojančiu įpareigojimu, pagal kurį tiek pakrančių valstybės, tiek kitos valstybės privalo deramai atsižvelgti į viena kitos teises ir pareigas IEZ. Tačiau neaišku, kokių veiksmų turi imtis valstybė, kad įvykdytų šį reikalavimą. Pastebėta, kad abipusį atsižvelgimą sudaro du elementai, tai kitų valstybių interesų supratimas ir jų apsvarstymas bei tų interesų ar valdžios šaltinių pasvėrimas (Davenport, 2012). Nekyla abejonių, kad tinkamo atsižvelgimo įpareigojimas susideda iš reikalavimo atsižvelgti į kitos valstybės interesus. Tačiau antrasis elementas, tai yra interesų ar valdžios šaltinių svėrimas, iš esmės apimanti vertinimą, ar pakrančių valstybė, ar kitos valstybės turi aukščiausią teisę. Pavyzdžiui, kai kurie teigia, kad įpareigojimas tinkamai atsižvelgti į pakrantės valstybės tvarką turėtų būti interpretuojamas kaip pakrantės valstybės neginčijamas suverenitetas kilus konfliktams tarp pakrančių valstybių bei kitų valstybių teisių. Priešingas argumentas yra tas, kad pakrančių valstybės suverenios teisės ir jurisdikcija yra aukščiau kitų valstybių tik klausimais, susijusiais su pakrantės valstybės teisėmis, kurios jai yra suteiktos išskirtinėje ekonominėje zonoje ir kontinentiniame šelfe. Be jokios abejonės, pakrančių valstybė turi neprilygstamą teisę žvejybos ir kitos su ištekliais susijusios veiklos srityje. Tačiau visais kitais klausimais, tarptautinės bendruomenės teisės yra didesnės (Davenport, 2012). Iš esmės ginčas kyla dėl to, kurios valstybės teisė į IEZ yra aukštesnė. Kiekviena šalis teiks savo interpretacijas, nenorėdamos pripažinti kitos šalies pozicijos.

Interesų ir valdžios šaltinių pasvėrimas šiuo atveju suprantamas šiek tiek kitaip, nei tas pasvėrimas, kurį turėjo omenyje Tarptautinis Teisingumo Teismas 1974 m. Žuvininkystės jurisdikcijos byloje. Šiuo atveju Teismas turėjo išnagrinėti vienašališką Islandijos žvejybos teritorijos išplėtimą nuo 12 jūrmylių iki 50 jūrmylių nuo šalies bazinių linijų ir atsiradusį draudimą vykdyti bet kokią užsienio žvejybos veiklą šiose ribose. Teismas nustatė, kad 1958 m. Atviros jūros konvencijos 2 straipsnyje nurodytas deramo atsižvelgimo principas reikalavo, kad ir Islandija, ir Jungtinė Karalystė tinkamai atsižvelgtų į viena kitos ir kitų valstybių interesus. Atitinkamai, vienašališki Islandijos veiksmai praplečiant žvejybos teritorijas buvo tinkamo atsižvelgimo principo pažeidimas. Teismas toliau teigė, kad Islandijos, kuri yra ypač priklausoma nuo pakrančių žvejybos, išskirtinės žvejybos teisės ir Jungtinės Karalystės istorinės ir tradicinės žvejybos teisės turi būti suderintos ir toliau tęsti koegzistavimą. Nei viena iš šių teisių nėra absoliuti ir abi valstybės privalo visiškai atsižvelgti į viena kitos teises ir į visas žuvininkystės išsaugojimo priemones, kurių būtinybė tuose vandenyse egzistuoja. Teismas taip pat nustatė, kad tinkamiausias ginčo sprendimo būdas buvo derybos ir kad abi šalys turėtų vesti derybas remdamosi tuo, kad kiekviena turi deramai atsižvelgti į kitos šalies įstatyminius, į konkrečios situacijos faktus ir kitų valstybių, turinčių nustatytas žvejybos teises tam tikrame regione, interesus (Tarptautinio Teisingumo Teismo 1974 m. Liepos 25 d. sprendimas).

Atsižvelgiant į tai, platesnis ir tikslingesnis deramo atsižvelgimo aiškinimas, atspindintis JTJTK preambulės tarpusavio supratimo ir bendradarbiavimo dvasią yra toks, jog tai reikalauja atsižvelgti į teisėtus vienas kito interesus pagal JTJTK ir įpareigoja bendradarbiauti, siekiant užtikrinti kuo mažesnę prieštaravimą vienas kito interesams (Davenport, 2012). Nors ši bendradarbiavimo pareiga nėra aiškiai susijusi su įpareigojimu deramai atsižvelgti, tačiau tarptautinė teismų praktika įpareigoja bendradarbiauti pagal JTJTK nuostatas, nepaisant to, jog nėra aiškios pareigos bendradarbiauti. Pavyzdžiui, pagal Tarptautinio jūrų teisės tribunolo (angl. ITLOS) praktiką, tiek „MOX Plant“ (Tarptautinio Jūros Teisės Tribunolo 2001 m. Gruodžio 3 d. sprendimas) byloje, tiek „Land Reclamation by Singapore“ (Tarptautinio Jūros Teisės Tribunolo 2005 m. Rugsėjo 1 d. sprendimas) byloje, Tarptautinis jūrų teisės tribunolas nustatė bendradarbiavimo priemones suinteresuotoms valstybėms, remdamasis bendra bendradarbiavimo pareiga, susijusia su jūrų aplinkos išsaugojimu pagal JTJTK XII dalį. Panašiai, Nuolatinio arbitražo tribunolas, byloje „Guyana v. Suriname“ (Nuolatinio Arbitražo Teismo 2007 m. Rugsėjo 17 d. sprendimas) nustatė, kad JTJTK 83 straipsnio 3 dalis dėl

laikinojo praktinio pobūdžio susitarimų įpareigoja bendradarbiauti valstybes delimitacijos srityje. Remiantis minėtais pavydžiais galime teigti, jog bendradarbiavimo pareiga apima konsultacijas ir keitimąsi informacija tarp susijusių valstybių (Nuolatinio Arbitražo Teismo 2007 m. Rugsėjo 17 d. sprendimas).

Kalbant apie kabelių ir vamzdynų operacijas IEZ ir kontinentiniame šelfe, aukščiau pateiktas deramo atsižvelgimo aiškinimas reikštų, kad bendrovės, dirbančios su povandeniniais kabeliais bei vamzdynais, ir pakrančių valstybės turėtų atsižvelgti į viena kitos teises ir interesus ir bendradarbiauti tarpusavyje, kad būtų sumažintas skaičius konfliktų. Praktiškai tai reiškia, kad bendrovės turi konsultuotis su pakrančių valstybėmis dėl maršruto pasirinkimo ir privalo pranešti, bet ne prašyti leidimo, pakrančių valstybėms apie jų žvalgymo, klojimo ir remonto darbus, tokiu būdu, jog būtų kuo mažiau kišamasi į pakrančių valstybių teises ir interesus. Reikia nepamiršti, kad pakrančių valstybės privalo informuoti kompanijas apie veiklą ir kontrolę, esančią valstybės jurisdikcijoje, kuri galėtų turėti įtakos kabelinių ir vamzdynų veiklai. Visi nesutarimai turėtų būti išspręsti derybų ir konsultacijų būdu (Davenport, 2012).

2.3. Atviroji jūra ir jūros dugno rajonas

Atviroji jūra ir jūros dugno rajonas yra teritorijos, nepriklausančios nė vienos valstybės nacionalinei jurisdikcijai. Rajonas apibrėžiamas kaip „jūrų ir vandenynų dugnas bei jo gelmės, esantys už nacionalinės jurisdikcijos ribų“. JTJTK XI dalyje yra sukurtas sudėtingas rajono mineralinių išteklių tyrinėjimo ir eksploatavimo režimas, kuris apima Tarptautinė jūros dugno institucijos (angl. ISBA) įsteigimą žvalgymo ir eksploatavimo veiklai reguliuoti.

Jūros dalys, kurios neįeina į valstybės išskirtinę ekonominę zoną, teritorinę jūrą ar vidaus vandenį arba į salyno valstybės salyno vandenį, yra laikoma atvirąja jūra. Atitinkamai taikomos 87 straipsnio laisvės, įskaitant laisvę tiesti povandeninius kabelius. Konvencijos 112 straipsnio 1 dalyje pripažįstama, kad valstybės turi teisę tiesti povandeninius kabelius ant atvirosios jūros dugno, esančiame už kontinentinio šelfo.

Tačiau valstybės, kurios kloja povandeninius kabelius rajone ar atviroje jūroje, yra įpareigotos: 1) 112 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad valstybės tinkamai atsižvelgtų į jau pastatytus laidus ir nepažeistų galimybės taisyti esamus kabelius ar vamzdynus; 2) 87 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad laisvė tiesti povandeninius kabelius būtų įgyvendinama,

deramai atsižvelgiant į kitų valstybių interesus, susijusius su jūrų laisvių įgyvendinimu, ir tinkamai atsižvelgiant į JTJTK teises, susijusias su veikla rajone.

Pagal JTJTK 147 straipsnį, atliekant klojimo ir taisymo darbus privaloma deramai atsižvelgti į vykstančią veiklą rajone, pavyzdžiui, jūros dugno mineralų gavyba. Nors Tarptautinė jūros dugno institucija neturi įgaliojimų reguliuoti povandeninių kabelių, nes tai nesusiję su jūros dugno išteklių naudojimu, tiek ji, tiek tarptautinis kabelių apsaugos komitetas (angl. ICPC) pripažino bendradarbiavimo poreikį. Jie neseniai pasirašė supratingumo memorandumą, skirtą sustiprinti bendradarbiavimą dėl teritorijos naudojimo, kuris apima keitimąsi informacija apie kabelių maršrutus ir žvalgymo bei tyrinėjimo zonas (Davenport, 2012).

3. KABELIŲ BEI VAMZDYNŲ APSAUGA NUO PAŽEIDIMŲ IR KITŲ NETEISĖTŲ VEIKLŲ

Fizinė žala yra pagrindinė grėsmė povandeniniams kabeliams ir vamzdynams. Tokia žala dažniausiai būna atsitiktinė - priežastis yra žvejybos laivų tinklai ir inkarai. Tačiau istorijoje gausu tyčinės žalos pavyzdžių, kuomet karinės jūrų pajėgos tyčia puola povandeninius kabelius ir vamzdynus. Žala kabeliams dar gali pasireikšti ne tik fiziniiais pažeidimais, bet ir kibernetinėmis atakomis. Taip pat pastaruoju metu iškilo nauja grėsmė povandeniniams kabeliams, tai yra šnipinėjimas.

3.1. Apsauga nuo tyčinių ir netyčinių pažeidimų

Povandeniniai kabeliai yra tiesiami ant jūros dugno, kur jie yra labai pažeidžiami. Tokios grėsmės kaip tranzitinė laivyba ir žuvininkystė kelią didžiulį pavojų povandeninių kabelių konstrukcijoms. Manoma, kad 80 % povandeninių kabelių gedimų yra susiję su žmogaus veikla, o žvejybinė veikla yra atsakinga už daugiau nei 60 % visų žmogaus sukeltų gedimų (Burnett *et al*, 2014, p. 255-256). Kabelių gedimai gali būti įvairių formų, pradedant nuo išorinės izoliacijos pažeidimų, dėl kurių jūros vanduo prasiskverbia ir sugadina elektros laidininką, ir baigiant visišku kabelio nutrūkimu.

Ankstyviausias tarptautinės teisės susitarimas šia tema yra Konvencija dėl povandeninių kabelių apsaugos, pasirašyta Paryžiuje 1884 m. Sutartis taikoma visiems kabeliams, esantiems už valstybių teritorinių vandenų ribų ir reikalauja, kad visos valstybės įtrauktų povandeninių

kabelių apsaugą į savo nacionalinę teisę. 2 straipsnyje nurodoma, kad „povandeninių kabelių nutrūkimas ar sužalojimas, padarytas tyčia ar dėl aplaidumo yra laikomas nusikaltimu. 12 straipsnyje šalys susitaria įgyvendinti nacionalinius teisės aktus, kad būtų taikomos sankcijos už sutarties pažeidimą. Pažymėtina, kad 15 straipsnyje sakoma, kad konvencijos nuostatos nepaveiks karinių veiksmų laisvės, taigi karo metu apsauga yra netaikoma.

1958 m. Ženevos jūrų teisės konferencijoje povandeniniai kabeliai buvo nagrinėjami dviejose sutartyse: Konvencijoje dėl atviros jūros ir Konvencijoje dėl kontinentinio šelfo. Atviros jūros konvencija apėmė 1884 m. Konvencijos povandeninių kabelių apsaugą, tačiau ji aiškiai sąmoningo jų pažeidimo. Vietoj to, ji įpareigoja valstybes, kurios yra sutarties šalys, imtis reikiamų teisinių priemonių, kad kabelio pažeidimas taptų baudžiamu nusikaltimu.

1982 m. JT jūrų teisės konvencija įtvirtino ir praplėtė 1958 m. Ženevos konvencijų reguliavimą. Šioje sutartyje povandeniniai povandeninių kabelių apsauga minima keliuose straipsniuose. 113-115 straipsniai atkartoja 1958 m. Konvencijos, reikalaujančios, kad valstybės priimtų vidaus įstatymus, kriminalizuojančius laivų ar jų jurisdikcijai priklausančių asmenų padarytus kabelių pažeidimus atvirojoje jūroje ir IEZ. Pagal Konvencijos 21 straipsnį pakrantės valstybės, teritorinėje jūroje, gali priimti įstatymus, susijusius su taikiu plaukimu teritorine jūra, kabelių ir vamzdynų apsaugos srityje.

3.1.1. Fiziniai pažeidimai

Nuo rugsėjo 11-osios išpuolių vis labiau nerimaujama dėl galimybės, kad valstybės arba nevalstybiniai veikėjai gali sutrikdyti povandeninių kabelių sistemas. Viena iš tyčinio trikdymo formų yra tyčinis povandeninių kabelių sistemų fizinės infrastruktūros, būtent jūros dugne nutiestų povandeninių kabelių ir kabelių nusileidimo stočių, pažeidimas (Sechrist, 2012). JAV gynybos departamentas teigia, kad „Jungtinių Valstijų infrastruktūros atžvilgiu, kabelių nusileidimo vietos yra vienos kritiškiausių. Dėl didelių išlaidų kabelių nusileidimo vietos yra sutelktos keliose geografinėse vietovėse, yra mažiausiai dešimt pagrindinių kabelių atraminių taškų, egzistuojančių visame pasaulyje (Sechrist, 2012). Pavyzdžiui, didžioji dalis JAV transatlantinių duomenų kabelių iškyla į krantą tik keliose vietose 30 mylių spinduliu nuo Niujorko (Sechrist, 2012).

Be kabelių nusileidimo vietų, dar vienas pažeidžiamumas yra didžiulis povandeninių kabelių tinklas pačiame jūros dugne. Telekomunikacijų bendrovės sutelkia didelę bendro duomenų srauto dalį tik keliose pagrindinėse kabelių sistemose, nes nauji kabelių projektai yra

tiesiog pernelyg brangūs. Kabeliai taip pat linkę būti sujungti į vieną kabelių trasą, dėl to tapdami labai lengvu ir patraukliu taikiniu atakoms. Tokio išpuolio metu kabelių trasa ir visi ja einantys kabeliai nutraukiami vienu metu, dėl to reaguojantiems asmenims lieka mažai galimybių atkurti duomenų tėkmę (Wrathall, 2010, p. 223-231).

Dėl nenuspėjamos vandenyno aplinkos yra akivaizdžių iššūkių realios atakos įvykdymui, tačiau sutrikimas gali atsirasti dėl tokio paprasto veiksmo, kaip inkaro numetimas ant kabelio arba fiziškai juos nukerpant panėrus į jūros dugną. Tyčinio povandeninių kabelių sugadinimo galimybė nėra tokia išpūsta, kaip gali pasirodyt iš pirmo žvilgsnio. Iš tikrųjų nuo 1850 m., Krymo karo metu, britai gerai žinojo strateginę telegrafo tinklo svarbą ir jo pažeidžiamumą siekiant sutrikdyti priešišku šalių komunikacijos srautus. Iš tiesų, pirmasis Britų kariuomenės veiksmas Pirmojo pasaulinio karo metu, buvo nutraukti Vokietijos povandeninį telegrafo kabelį. Šis veiksmas paliko Vokietiją tik vienu kabeliu, kuris bet koku atveju buvo Britų kontrolėje. Vokietija keršijo bandydama sunaikinti sąjungininkų telegrafo kabelius Ramiajame ir Indijos vandenynuose ir 1914 m. Užpuolusi telegrafo stotis bei kabelius Fanningo saloje ir Kokoso saloje, pradėdama pagarsėjusius kabelių karus. Šiandien povandeniniai kabeliai vis dar yra teisėti taikiniai karo metu, tačiau povandeniniai kabeliai tarp neutralių šalių, net karo metu yra neliečiami ir negali būti areštuoti ar sunaikinti, išskyrus absoliučios būtinybės atvejus (Davenport, 2016).

Nors nuo to laiko nebuvo didelio masto atakų prieš kabelius, tačiau buvo pavienių tyčinių kabelių sugadinimo atvejų. Pavyzdžiui, 2007 m. Kovo mėn. Vietnamo kariuomenė pranešė, kad buvo aptikta daugybė nupjautų kabelių, taip pat buvo rasti laivai su specialia kabelių pjovimo įranga ir netgi išaiškėjo, kad kabelių koordinatės buvo neteisėtai parduodamos. Nustatyta, kad buvo pavogta apie 500 kilometrų kabelio. Pasirodo, jog vietos valdžia leido žvejams pašalinti senus povandeninius kabelius, su tikslu parduoti varį esantį kabeliuose, tačiau žvejai, savo iniciatyva, pradėjo ir naujų bei vis dar funkcionuojančių kabelių pjaustymą. Pranešama, kad dėl šio įvykio prarasta 82% duomenų srauto, interneto sutrikimai vyravo iki trijų mėnesių, o tam kad būtų atkurtas įprastas duomenų tiekimas prireikė 5,8 milijonų JAV dolerių (Davenport, 2016). Kitas atvejis įvyko 2007 m. Lapkričio mėn. kuomet buvo pranešta apie tyčinį kabelio sabotажą Bangladeše, dėl kurio duomenų tiekimas buvo nutrūkęs savaite ir tai sukėlė 1 milijono JAV dolerių pajamų. Be to, buvo pranešimų apie kabelių vagystes Jamaikoje 2008 m., Kai „Cable and Wireless Jamaica“ prarado 1,5 mln. JAV Dolerių (Davenport, 2016).

Kokių vaidmenį tarptautinė teisė gali atlikti sprendžiant minėtas grėsmes povandeninių ryšių kabeliams? Tarptautinėje teisėje yra keletas dokumentų, kuriuos galima panaudoti, tačiau esama teisinė sistema yra fragmentuota ir negali užtikrinti šios gyvybiškai svarbios ryšių infrastruktūros saugumo. Geras pradinis taškas yra jūros teisė, kaip atspindėta JTJTK. Kaip jau buvo minėta anksčiau, teritoriniuose vandenyse, tai yra pakrantės valstybės suvereniuose vandenyse, pakrantės valstybės turi galią priimti įstatymus, skirtus apsaugoti povandeninius kabelius, netgi reguliuojant taikų užsienio laivų plaukiojimą per teritorinius vandenius. JTJTK pripažįsta jog taikaus plaukimo teisė teritoriniuose vandenyse ne taikoma, kai tokiu plaukimu siekiama trukdyti pakrantės valstybės ryšio sistemų ar bet kokių kitų įrenginių ar įrengimų darbui. Jei nustatoma, kad laivas užsiima minėta veikla, praplaukimas tampa ne taikus ir pakrantės valstybės gali imtis būtinų veiksmų, kad pažeidimas būtų sustabdytas. Šios nuostatos suteikia pakrantės valstybėms pagrindą imtis priemonių apsaugoti povandeninius kabelius nuo tyčinės žalos, tačiau jos neįpareigoja valstybių imtis tokių priemonių, be to daugelis valstybių neturi pakankamų įstatymų ir kitų teisės aktų, kad apsaugotų kabelius nuo tyčinės žalos teritoriniuose vandenyse, įskaitant to, kad povandeninių kabelių pažeidimai būtų baudžiami. Pavyzdžiui, JAV vienu metu už tyčinį povandeninių kabelių sužalojimą skyrė tik maksimalią 5000 JAV dolerių baudą. Maža nuobauda neskatina tarnybų paskirti personalą, kuris persekiotų laivų savininkus, atsakingus už povandeninių kabelių pažeidimus, ir ji net nepadengtų mažos dalies remonto išlaidų (Davenport, 2016).

Teritorijose, esančiose už teritorinių jūrų ribų, būtent IEZ ir atviroje jūroje, taikomas JTJTK 113 straipsnis, kuriame reikalaujama, kad valstybės priimtų įstatymus, numatančius, kad laivui, plaukiojančiam su jos vėliava, lauktų baudžiamoji atsakomybė dėl atviroje jūroje pakloto kabelio ar vamzdyno pažeidimo. Nors iš esmės 113 straipsnis galėtų apimti tyčinę kabelinio tinklo žalą, jis turi keletą apribojimų, dėl kurių jis yra neveiksmingas kovojant su šiomis grėsmėmis. Pirma, daugelis valstybių, dalyvaujančių JTJTK, neįvykdė savo įsipareigojimo išplėsti baudžiamąją jurisdikciją dėl atviroje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje esančių kabelių ar vamzdynų pažeidimų. Valstybės, įgyvendinusios 113 straipsnį, dažniausiai įvykdė savo įsipareigojimus pagal 1884 m. Kabelių apsaugos konvenciją. Tai reiškia, kad jų teisės aktai nebuvo atnaujinti, todėl nuobaudos yra netinkamos ir neproporcingos. Labiausiai paplitusi sankcija už tyčinį kabelių pažeidimą yra piniginė bauda, kuri, be abejo, nėra proporcinga žalai, kurią sukelia sąmoningas kišimasis į kabelių sistemas

(Davenport, 2016). Pavyzdžiui, bauda už tyčinį kabelio pažeidimą Australijoje yra 4400 Australijos dolerių (Australia's Submarine Cables and Pipelines Protection Act No.61, 1963).

Antra, jurisdikcija pagal 113 straipsnį taikoma tik nusikaltėliams, kurie yra tos valstybės piliečiai, arba jeigu jie naudojami laivu, plaukiojančiu su tos valstybės vėliava. Atsižvelgiant į kritinį povandeninių ryšių kabelių pobūdį, egzistuoja svarus argumentas, kad tyčinė žala yra nusikaltimas, kuris pritraukia tarptautinę atsakomybę ir kad visos valstybės turėtų turėti jurisdikciją pažeidėjui. Valstybėms, kurių ryšiai buvo sutrikdyti ar kurių žemyniniame šelfe yra pažeistas kabelis ar vamzdynas, turėtų būti suteikta jurisdikcija traukti pažeidėją baudžiamojon atsakomybėn (Davenport, 2016).

Trečia, 113 straipsnis įpareigoja valstybes priimti įstatymus, kuriais baudžiama už padarytą žalą, nesuteikia karo laivams teisės įlipti ir areštuoti laivo, įtariamo tyčia pažeidus kabelį ar vamzdyną. Apskritai, atsižvelgiant į teisę įlipti į laivus teritorijose, esančiose už teritorinės jūros ribų, tai yra išskirtinėje ekonominėje zonoje ir atviroje jūroje, JTJTK griežtai reglamentuoja ir tai leidžia tik tam tikrais atvejais. Valstybės priešinasi teisei įlipti be vėliavos valstybių sutikimo net už sunkiausių nusikaltimų slopinimą. Tačiau yra tam tikras pagrindas, kad visų valstybių karo laivai turėtų turėti teisę įlipti į laivus, įtariamus tyčia pažeidus kabelį ar vamzdyną (Davenport, 2016). Pavyzdžiui, 1884 m. Kabelių apsaugos konvencija leidžia karo laivams reikalauti, kad laivo, įtariamo sugadinus kabelį, kapitonas pateiktų dokumentus, kuriuose būtų nurodyta laivo tautybė, o vėliau - padaryti ataskaitą vėliavos valstybei. Tai veiksmingas atgrasymas būsimums atakoms.

Kai kurie mokslininkai mano, jog tyčinė kabelių ar vamzdynų žala galėtų patekti į JTJTK piratavimo apibrėžimą (Davenport, 2016). JTJTK 101 straipsnyje piratavimas apibrėžiamas kaip „bet kokie neteisėti prievartos ar sulaikymo veiksmai arba bet koks grobimas, kurį asmeniniais tikslais įvykdo privataus laivo ar privataus orlaivio įgula ar keleiviai ir kuris yra nukreiptas... prieš kitą laivą ar orlaivį arba prieš asmenis ar nuosavybę, esančius tokiam laive ar orlaivyje“ ir „bet koks savanoriškas dalyvavimas naudojant laivą ar orlaivį žinant faktus, dėl kurių tas laivas ar orlaivis laikomas piratų laivu ar orlaiviu“. Privalumas tyčinę kabelių ar vamzdynų padarytą žalą laikyti piratavimo veikla yra tas, kad ji priklausytų tarptautinei jurisdikcijai ir suteiktų visiems karo laivams teisę įlipti ir sulaikyti įtariamą laivą.

Ketvirta, JTJTK taikoma tik kabelio daliai, kuri yra paklota jūros dugne, ir netaikoma atakoms prieš kabelių nusileidimo vietas (Davenport, 2016).

Tai pat egzistuoja kovos su terorizmu konvencijos, kurios gali būti taikomos tyčinėms atakoms prieš kabelių sistemas. Pavyzdžiui, 1997 m. Priimtoje Tarptautinėje konvencijoje dėl kovos su teroristų sprogdinimais numatyta, kad neteisėtas ir tyčinis sprogstamojo ar mirtino įtaiso naudojimas prieš infrastruktūros objektą, siekiant plačiai sunaikinti tokį objektą arba kai toks sunaikinimas yra nusikaltimas, arba gali sukelti didelių ekonominių nuostolių. „Infrastruktūros objektas“ apibrėžiamas kaip „bet koks valstybei ar privačiai priklausantis objektas, teikiantis ar platinantis paslaugas visuomenės labui, pavyzdžiui, vandenį, kanalizaciją, energiją, kurą ar ryšius“. Tačiau šios konvencijos veiksmingumas yra ribotas, nes ji taikoma tik kabelių nusileidimo vietoms, sunaikintoms tik dėl sprogdinimo, o ne kitais būdais, ir netaikoma patiems kabeliams bei vamzdynams, kurie yra nutiesti ant vandenyno dugno.

3.1.2. Kibernetinės atakos

Kitas būdas kaip galima pažeisti povandeninių kabelių tinklus yra ataka, susijusi su povandeninių kabelių sistemų kibernetiniu aspektu. Kibernetinės atakos yra reali ir vis auganti grėsmė šioms struktūroms. Šis pažeidžiamumas atsiranda dėl to, jog povandeninių kabelių pramonė, siekdama sumažinti priežiūros kainą, tai yra mažindama personalo ir sistemų valdymo išlaidas, pasitelkė tinklo valdymo sistemas. Tinklo valdymo sistemos funkcija yra nuotoliniu būdu sujungti kabelių sistemas, nusileidimo stotis, atsarginius sandėlius ir kitus povandeninių kabelių sistemos komponentus. Kaip pastebėjo Michael Sechrist, povandeninių kabelių nusileidimo vietų sujungimas naudojant programinę įrangą, padidina efektyvumą ir sistemos veikimo stebėsenos galimybes. Tačiau tai kelia didelę riziką, ypač kibernetinėms atakoms (Sechrist, 2012). Vienas iš grėsmingesnių scenarijų yra tai, kad kibernetiniai įsilaužėliai patekę į tinklo valdymo sistemas, įgyja kabelių valdymo sistemų kontrolę ir pasiekia aukščiausio lygio povandeninių kabelių tinklų ir duomenų srautų vaizdus, atranda fizinius kabelių pažeidžiamumus ir sutrikdo duomenų srautą (Sechrist, 2012). Panašus incidentas įvyko 2010 m., kuomet „Stuxnet“ virusas, tai yra kibernetinis ginklas, kuris, kaip pranešama, buvo nukreiptas į Irano branduolinius objektus, sutrikdė specifinių gamyklos procesų, kuriuos kontroliavo „Siemens“ gaminamos pramoninės valdymo sistemos, veikimą (Sechrist, 2012).

Nėra visų priimtino apibrėžimo, kas yra kibernetinė ataka. JAV Gynybos departamento karinių terminų žodyne „kompiuterių tinklo ataka“ apibrėžiama kaip „veiksmai, kurių imamasi naudojantis kompiuterių tinklais, siekiant sutrikdyti, paneigti, pažeminti ar sunaikinti

informaciją, esančią kompiuteriuose ir kompiuterių tinkluose“ (Joint Chiefs of Staff, 2012). Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija, geriau žinoma kaip „NATO“, taip pat priima šį apibrėžimą, tačiau priduria, kad kompiuterių tinklo ataka yra kibernetinė ataka (Nato Standardization office, 2019). JAV nacionalinė tyrimų taryba kibernetines atakas apibrėžia kaip „apgalvotus veiksmus, skirtus pakeisti, sutrikdyti, apgauti, pažeminti ar sunaikinti kompiuterines sistemas ar tinklus arba informaciją ir (arba) programas, esančias šiose sistemose ar tinkluose arba per jas“ (National Research Council, 2009). „Tallinn Manual 2.0“ papildo visiems žinomą pirmąjį leidimą, išplėsdamas kibernetines operacijas reglamentuojančios tarptautinės teisės taikymo sritį ir įtraukdamas taikos meto teisinius režimus. Jame Kibernetinė ataka apibrėžta kaip kibernetinė operacija, puolamoji ar gynybinė, kuri pakankamai tikėtina, jog sužeis ar nužudys žmones, ar sugadins ar sunaikins daiktus (Schmitt, 2016, p. 415).

Pagal bet kurį iš aukščiau pateiktų apibrėžimų, tyčinis povandeninių kabelių, klojamų jūros dugne, kabelių nusileidimo vietose, ir tinklo valdymo sistemų, valdančių kabelių sistemas, užpuolimas būtų kibernetinė ataka. Kitas klausimas - ar tarptautinė teisė taikoma kibernetinėms atakoms, ir jei taip, ar ji suteikia veiksmingą sistemą, apsaugančią povandeninių kabelių saugumą.

Ekspertai ir mokslininkai nesutaria, kokia tarptautinė teisė turėtų būti taikoma kibernetinėms atakoms. Pavyzdžiui, nuo pat jos įkūrimo 2004 m. Jungtinių Tautų vyriausybinių ekspertų grupė informacijos ir telekomunikacijų srityje tarptautinio saugumo kontekste diskutavo, ar tarptautinė teisė taikoma valstybių naudojamoms informacinėms ir ryšių technologijoms. Visų pirma, kilo nesutarimai, ar karo įstatymai, būtent kuomet reikia eiti į karą, ir principai, reglamentuojantys karo vedimą, taikomi kibernetinėms atakoms (Davenport, 2016). 2012 m. rugsėjo mėn. JAV valstybės departamento patarėjas teisės klausimais Harold Koh užtikrintai tvirtino, kad kibernetinei erdvei yra taikomi nustatyti tarptautinių karo įstatymų principai (U.S. Department of State). 2013 m. birželio mėn. Jungtinių Tautų vyriausybinių ekspertų grupė pareiškė, jog „Tarptautiniai įstatymai, ypač Jungtinių Tautų Chartija, yra taikytini ir būtini palaikant taiką ir stabilumą bei skatinant atvirą, saugią, taikią ir prieinamą informacinių ir ryšių technologijų aplinką“ (Group of Governmental Experts, 2015). Nors nėra jokių abejonių, kad tam tikros tarptautinės teisės normos gali būti naudojamos kovai su kibernetinėmis atakomis, jos yra fragmentuotos ir jokia būdu ne

visapusiškai sprendžiamos kibernetinių atakų keliamos saugumo problemos (Davenport, 2016).

Atsižvelgiant į tyčinį povandeninių kabelių, kabelių nusileidimo vietų pažeidimą ir kišimąsi į tinklo valdymo sistemas, kurios apima fizinę infrastruktūrą ir virtualią erdvę, karo įstatymai gali užpildyti kai kurias spragas. Karo įstatymai, sakantys kuomet reikia eiti į karą nustato, kada jėgos panaudojimas yra pateisinamas. JT chartijos 2 straipsnio 4 dalis numato, kad „Visos narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais“. Tai sustiprina tarptautinės paprotinės teisės principas - nesikišti į valstybių vidaus reikalus (Davenport, 2016). Yra dvi jėgos naudojimo draudimo išimtys. JT chartijos 39 straipsnis leidžia Saugumo tarybai spręsti kokių reikia imtis priemonių siekiant palaikyti arba atkurti tarptautinę taiką bei saugumą, o 51 straipsnis numato, kad ginkluoto išpuolio atveju valstybės turi prigimtine teisę į individualią ar kolektyvinę savigyną. Taigi, jei tyčinis kišimasis į povandeninių kabelių sistemas reiškia „grėsmę taikai, jos pažeidimu ar agresijos akto pavojumi“ Saugumo taryba gali leisti naudoti jėgą prieš tą valstybę. Panašiai, jei tyčinis povandeninių kabelių sistemos pažeidimas yra „ginkluotas išpuolis“, valstybė ar valstybės turi savigynos teisę (Davenport, 2016).

Deja, šie principai nėra veiksmingai susiję su šios svarbios ryšių infrastruktūros apsauga. Pirma, prieš Saugumo Tarybai arba valstybėms imantis veiksmų, tokie išpuoliai turėtų prilygti grėsmei tarptautinei taikai ir saugumui arba ginkluotam išpuoliui. Tai gali pasirodyti ypač sunku įsilaužiant į povandeninių kabelių tinklo valdymo sistemas, kuriose gali nebūti jokių fizinių įsilaužimo apraiškų. Antra, JT chartija daro prielaidą, kad tokių išpuolių vykdytojai yra lengvai atpažįstami, taip pat ji nekreipia dėmesio į sąmoningą nevalstybinių veikėjų daromą žalą kabelinėms sistemoms. Trečia, valstybės jėgos panaudojimas, reaguojant į ginkluotą išpuolį tyčinio kišimosi į kabelių sistemas, turi atitikti karo įstatymų, kurie nusako, kuomet reikia eiti į karą, būtinybės ir proporcingumo principus pagal tarptautinę paprotinę teisę. Būtinybė reikalauja, kad jėga būtų naudojama tik kraštutiniu atveju, kai diplomatinės priemonės neveikia, o proporcingumas reikalauja, kad atsakas nebūtų pernelyg didelis. Kibernetinės atakos, kylančios iki ginkluotų išpuolių lygio, reikalauja, kad būtų nustatyti būdai, kaip įvertinti kompiuterinių tinklų žalą ir jos netiesioginį poveikį, palyginti su įprastesnėmis žalos rūšimis tam, kad būtų galima nustatyti, koks atsakas būtų teisėtas (Davenport, 2016).

Be karo įstatymų, tarptautinė telekomunikacijų teisė taip pat gali spręsti kibernetinių atakų problemas, susijusias su tyčine povandeninių kabelinių sistemų padaryta žala. Tarptautinė telekomunikacijų sąjunga yra pirmaujanti JT agentūra, nustatanti tarptautinius informacinių ir ryšių technologijų standartus. Organizacija pirmiausia rūpinasi visuotinio radijo spektro ir palydovų orbitų paskirstymu ir techninių standartų kūrimu, kad būtų užtikrinta tinklų ir technologijų vientisa sąsaja. Tarptautinė telekomunikacijų sąjunga išleido keletą taisyklių ir standartų, kurie galėtų būti taikomi kibernetinėms atakoms, kurios naudoja elektromagnetinį spektrą ar tarptautinius telekomunikacijų tinklus, tačiau nė vienas iš jų tiesiogiai nesusijęs su kabelių sistemų apsauga nuo tyčinės žalos (Davenport, 2016).

3.1.3. Kaip išvengti žalos

Mokslinių straipsnių, povandeninių kabelių tema, autorė Tara Davenport mano, kad nors šiuo metu yra tarptautinių įstatymų, kurie teoriškai galėtų išspręsti tam tikrus kabelinių sistemų saugumo aspektus, tačiau yra didelių spragų. Atsižvelgiant į galimas didžiulės žalos pasaulio ekonomikai ir saugumui pasekmes, taip pat į tai, kad yra sudėtinga reguliuoti tai, kas savaime yra tarpvalstybinio pobūdžio, tarptautinis reglamentavimas yra būtinas. Tarptautinis valstybių bendradarbiavimas, tarptautinės daugiašalės sutarties dėl povandeninių kabelių sistemų apsaugos pavidalu, yra geriausias kelias į priekį (Davenport, 2016).

Autorės nuomone tai, be abejo, būtų sudėtingas projektas, atsižvelgiant į tai, kad povandeninių kabelių sistemos apsauga apima virtualias, sausumos ir jūrų sritis, taigi prireiktų tarptautinių ir nacionalinių agentūrų, taip pat įvairių ekspertų iš įvairių skirtingų sričių. Kaip bus parodyta žemiau, naudingas atspirties taškas yra naudoti terorizmo konvencijų struktūrą (Davenport, 2016).

Pirma, tarptautinėje sutartyje turėtų būti apibrėžta daugybė pažeidimų, apimančių tyčine kabelių nusileidimo vietų, sausumos kabelių ir povandeninių kabelių žalą, jei šie pažeidimai yra susiję su povandeninių kabelių sistemos dalimis. Be to, tai turėtų apimti kenkėjiškų programų naudojimą, siekiant sutrikdyti tinklo valdymo sistemų kontrolę. Antra, sutartis turėtų įpareigoti valstybes, šios hipotetinės konvencijos šalis, užtikrinti, kad šie nusikaltimai atsispindėtų nacionaliniuose teisės aktuose, už kuriuos būtų baudžiama atitinkamomis bausmėmis. Trečia, valstybės, šios konvencijos šalys, taip pat turėtų būti įpareigosios nustatyti jurisdikciją dėl konvencijoje apibrėžtų nusikaltimų, kuomet šalys yra susijusios su nusikalstama veika dėl to, jog veika įvyko jų teritorijoje, ją įvykdė jų pilietis, arba veika

įvykdyta laivo, plaukiančio su tos šalies vėliava. Ketvirta, valstybės, šios konvencijos šalys, taip pat turėtų būti įpareigosios nustatyti nusikaltimo jurisdikciją, kai įtariamas nusikaltėlis yra jų teritorijoje ir valstybė nusprendžia jų neišduoti. Tai reikalauja, kad valstybės priimtų teisės aktus, pagal kuriuos jų teismai turėtų teisę teisti nusikaltėlį, net jei nusikaltimą padaręs užsienio pilietis yra už savo valstybės teritorijos ribų, bet jis fiziškai yra šalies teritorijoje kurioje įvykdytas nusikaltimas. Penkta, jei įtariamas nusikaltėlis, padaręs nusikaltimą šalies teritorijoje, fiziškai yra kitos šalies teritorijoje, tuomet valstybė, kurioje nusikaltėlis yra fiziškai, turėtų būti teisiškai įpareigota uždaryti jį į areštinę ir užtikrinti jo buvimą šalies teritorijoje. Tuomet valstybė turi tik du pasirinkimus: ji turi arba išduoti įtariamą nusikaltėlį ekstradicijos būdu, arba jį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Jei valstybė nusprendžia neišduoti tariamo nusikaltėlio, vienintelė valstybės galimybė yra teisti nusikaltėlį savo teismuose. Šešta, į konvenciją turėtų būti įtrauktos nuostatos, leidžiančios išduoti tariamus nusikaltėlius kitoms valstybėms, net jei tarp šalių nėra sudarytos ekstradicijos sutarties. Septinta, konvencijoje turėtų būti nuostatos, reikalaujančios, kad valstybės, šios konvencijos šalys, teiktų savitarpio teisinę pagalbą, kad padėtų valstybei, kurioje tariami nusikaltėliai yra patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Teisinė pagalba apimtų tokius dalykus, kaip įrodymų ar liudytojų pateikimas (Davenport, 2016).

Vertinant autorės siūlymą dėl konvencijos sudarymo, kuri būtų atsakingą už povandeninių kabelių saugumą, reikia atsižvelgti į tam tikrus dalykus. Pirmiausia, povandeniniai kabeliai yra viena svarbiausių infrastruktūrų pasaulyje. Jais, kiekvieną sekundę, perduodami didžiuliai duomenų srautai, pradedant elektroniniais laiškais, ir baigiant pinigų pervedimais. Dėl to yra labai svarbu, norint apsaugoti povandeninius kabelius, jog būtų sukurtas bendras ir vienareikšmiškas tarptautinis reguliavimas, tam, kad būtų rimčiau žiūrima į jų apsaugą. Antra, 1884 metais buvo sudaryta Konvencija dėl povandeninių telegrafo kabelių apsaugos. Tai parodo, jog povandeninių kabelių apsaugos reglamentavimo poreikis buvo reikalingas net XIX amžiuje, o atsižvelgus į technologijų tobulėjimo pagreitį ir duomenų svarbą šiais laikais, naujos konvencijos sudarymas tampa ypač svarbus (Davenport, 2016).

Esminis klausimas - ar valstybės turi reikiamos politinės valios derėtis dėl tokios konvencijos? Iš tiesų stebina tai, kad dėl tokios sutarties dar nebuvo derėtasi, atsižvelgiant į kritinę povandeninių kabelių svarbą ir į tai, kaip buvo priimtos kitos oro uostų ir jūrų infrastruktūros konvencijos. Tam gali būti kelios priežastys. Pirmiausia, trūksta supratimo apie kabelių svarbą tarptautinei telekomunikacijų sistemai. Įrodymus apie nepakankamą supratimą

pabrėžia įprastai klaidinga nuomonė, kad internetą ir kitas internetines technologijas teikia palydovai. Antra, skirtingai nei kita viešoji infrastruktūra, kuriai buvo suteikta apsauga pagal tarptautines sutartis, kabelių pramonę paskatino privačios investicijos. Vyriausybės labai mažai užsiima kabelių tiesimu ir valdymu, todėl kabelių sistemas visada suvokė kaip privataus sektoriaus problemą. Trečia, nėra nė vienos tarptautinės tarpvyriausybines organizacijos, atsakingos už povandeninius kabelius, todėl niekas nepitaria jos apsaugai tarptautiniu lygmeniu. Tarptautinė telekomunikacijų sąjunga, kaip minėta pirmiau, atrodytų svarbiausia agentūra, tačiau ji nesikiša į jūrinę povandeninių kabelių dalį (Davenport, 2016).

Šiuo atžvilgiu geriausia terpė povandeninių kabelių apsaugai būtų Jungtinių Tautų pastangos spręsti kibernetinio saugumo problemas. Buvo suburtos kelios Jungtinių Tautų vyriausybinių ekspertų grupės, kurios nagrinėjo esamas ir galimas kibernetinės srities grėsmes. 2009 m. ataskaitoje, buvo rekomenduojama diskutuoti dėl valstybės informacijos ir ryšių sistemų naudojimo normų, skirtų sumažinti riziką ir apsaugoti ypatingos svarbos infrastruktūras. Iš tiesų, naujausioje 2015 m. paskelbtoje ataskaitoje buvo pranešta, kad vyriausybinių ekspertų grupė priėmė keletą normų, kurios apima supratimą, jog tautos neturėtų tyčia gadinti viena kitos kritinės infrastruktūros kibernetinėmis atakomis, neturėtų nukreipti vienas kito į kibernetinių avarių likviduotojus, ir turėtų padėti kitoms tautoms tirti iš jų teritorijų pradėtas kibernetines atakas ir kibernetinius nusikaltimus. Nors neaišku, ar diskusijų metu kilo povandeninių kabelių sistemų apsauga, tai tikrai suteikia tinkamą platformą tokiems klausimams aptarti (Davenport, 2016).

Kitas galimas povandeninių kabelių apsaugos būdas yra povandeninių kabelių apsaugos zonų steigimas. Neaišku, ar pakrantės valstybės turi teisę nustatyti kabelių apsaugos zonas, ribojančias tam tikras veiklas, pavyzdžiui, inkaro nuleidimą, dugno tralavimą ir smėlio kasybą, kurios kelia grėsmę povandeninių ryšių kabelių vientisumui. Australija ir Naujoji Zelandija buvo vienos iš pirmųjų valstybių, kurios sukūrė kabelinius koridorius, arba kitaip apsaugos zonas, kurios teritorinėje jūroje ir IEZ apsaugo kabelius po vieną mylią kiekvienoje pusėje nuo laivų eismo ir nuo kitų pavojingų veiklų. Nors tarptautinė teisė suteikia pakankamą pagrindą kabelių apsaugos zonų steigimui teritorinėje jūroje, tačiau nėra lygiavertės aiškios normos, kuri tai leistų išskirtinėje ekonominėje zonoje, kontinentiniame šelfe ar atviroje jūroje (Schmitt, 2016, p. 257).

3.2. Šnipinėjimas, trečios šalies priėjimas siekiant išgauti informaciją

Senovės Kinijos teoretikas Sun Tzu, turėjęs didžiulės įtakos Azijos karinės strategijos vystymuisi, rašė, jog „Tas, kuris pažįsta priešą ir pažįsta save, nebus grėsmėje šimtus mūšių“. Jis pabrėžė, kad karinei žvalgybai reikalinga suprasti save ir savo priešą (Yuen, 2014, p. 110-111). Todėl nenuostabu, jog šnipinėjimui galima naudoti ir povandeninius kabelius. Galima teigti, kad žvalgybos duomenų rinkimas yra vienas iš mažiau žinomų povandeninių kabelių tinklo panaudojimo būdų. Nors praktika tebėra apgaubta paslapčių ir neaiškumų, galima išskirti, jog yra du būdai, kuriais povandeniniai kabeliai buvo naudojami žvalgybos tikslams. Pirma, uždedant įrašymo įrenginį ant povandeninių kabelių. Antra, pritaissant pasiklausymo aparatūrą (angl. wiretapping), kad būtų galima rinkti per povandeninius kabelius einančius duomenis.

3.2.1. Šnipinėjimas naudojant povandeninių kabelių tinklus

Jūrų žvalgybos duomenų rinkimas iš tikrųjų pradėjo stiprėti Antrojo pasaulinio karo metais. Laivai vis dažniau buvo vertinami kaip „modernios žvalgybos informacijos rinkimo platformos“, kurių užduotis buvo rinkti ryšius ir elektroninę žvalgybą. Dabar egzistuoja gausybė technologijų, kurios naudojamos jūrinės žvalgybos informacijai rinkti, įskaitant radarų, sonarų ir lazerių technologijas (Erwin, 2018).

Povandeniniai kabeliai taip pat suteikė informacijos rinkimo galimybę. Penktojo dešimtmečio pabaigoje JAV Jūrų Tyrimų Biuras finansavo Amerikos telefonų ir telegrafo kompaniją, geriau žinoma kaip „AT&T“, kad sukurtų povandeninio stebėjimo sistemą, skirtą sovietiniams povandeniniams laivams aptikti ir sekti. Įrengdamas kelis klausymo postus - hidrofonus masyvus, sujungtus išilgai kabelių - strateginiuose kabelio taškuose, JAV karinis jūrų laivynas galėtų trianguluoti ir sekti gilumoje panėrusių sovietinių povandeninių laivų vietas (Tarantola, 2012). Ši sistema buvo žinoma kaip Garso stebėjimo sistema („SOSUS“) ir buvo vertinama kaip pagrindinė, ilgalaikio išankstinio perspėjimo sistema, siekiant apsaugoti JAV nuo sovietinių balistinių raketų, paleidžiamų iš povandeninių, laivų grėsmės. Ši sistema teikė gyvybiškai svarbią informaciją, skirtą taktikos sudarymui, kovose su povandeniniais laivais (Commander, Submarine Force, *U.S. Pacific...*). Šaltojo karo įkarštyje, aštuntajame dešimtmetyje, JAV vyriausybė pradėjo operaciją „Ivy Bells“, kurios metu buvo dislokuoti povandeniniai laivai ir koviniai narai, kad ant povandeninio kabelio, einančio lygiagrečiai Kurilų saloms prie Rusijos, būtų pastatyti vandeniui atsparūs hidrofoni (Blitz, 2017). Galų gale SOSUS buvo papildytas paviršiumi pagrįstais klausymo įrašais ir vėliau integruotas į

didesnę integruotą povandeninio stebėjimo sistemą („IUSS“) (Pike, 1997). Rusai atrado projektą 1981 m., kuomet „NSA“ darbuotojas Ronald Pelton pardavė informaciją apie programą KGB už 35000 JAV dolerių. Po šio įvykio Rusai pradėjo kurti tylesnius povandeninius laivus, o šaltojo karo pabaigoje „IUSS“ sugebėjimas aptikti ir sekti sovietinius atominius povandeninius laivus gerokai sumažėjo (Blitz, 2017). Nors pradiniam „SOSUS“ buvo naudojami povandeniniai kabeliai, specialiai sukonstruoti žvalgybai rinkti, nėra aišku, ar naujos kartos povandeninės klausymo stotys naudos esamą povandeninių šviesolaidžių tinklą. Pastaroji galimybė yra mažai tikėtina, atsižvelgiant į pramonės rūpestį išsaugoti pasaulinių telekomunikacijų vientisumą. Be to, kariuomenė greičiausiai turėtų ir valdytų povandeninę klausymo sistemą naudodama savo, o ne komercinės nuosavybės, povandeninių kabelių tinklą (Davenport, 2016). Šaltojo karo metu JAV karinis jūrų laivynas leido okeano grafų tyrimams naudoti „SOSUS“ sistemą (The Discovery of Sound in the Sea). Šiomis dienomis yra siūloma povandeninius kabelius naudoti vandenynų tyrimams. Yra trys būdai, kuriais povandeninius kabelius galima integruoti į realaus laiko pasaulines klimato ir nelaimių stebėjimo sistemas. Pirma, panaudojant nebenaudojamus laidus. Antra, pritvirtinti jutiklius ir susijusius komponentus prie eksploatuojamų povandeninių ryšių kabelių. Trečiasis variantas - naujos kartos daugiafunkcinių kabelių kūrimas (Davenport, 2016).

Prieš nagrinėjant taikytinas JTJTK nuostatas, reikia paminėti keletą svarbių dalykų. Žvalgybos duomenų rinkimas nėra aiškiai paminėtas JTJTK. Šis klausimas tik retkarčiais iškildavo per derybas dėl JTJTK. Tai sukėlė daug neaiškumų dėl to, ar pagal JTJTK leidžiama rinkti jūrinės žvalgybos informaciją (Davenport, 2016). Teritorinėje jūroje pakrantės valstybė kontroliuoja ir duoda leidimus kloti kabelius ir vykdyti bet kokią su tuo susijusią veiklą. Be to, labai aišku, kad bet koks trečiųjų valstybių žvalgybos duomenų rinkimas yra draudžiamas. Kaip pažymėta JTJTK II dalyje, teritorinė jūra yra zona, kurioje pakrantės valstybė turi suverenitetą, ir tai tik riboja pakrantės valstybės pareigą leisti taikiai plaukti su užsienio valstybės vėliava plaukiojantiems laivams. Plaukimas yra taikus, jei tai nepažeidžia pakrantės valstybės taikos, tvarkos ar saugumo. Pagal JTJTK laikoma, kad kitos valstybės laivo plaukimas kelia grėsmę pakrantės valstybės taikai, tvarkai ar saugumui kuomet toks plaukimas susijęs su bet koku informacijos rinkimu, keliančiu grėsmę pakrantės valstybės, karinio prietaiso paleidimu ir tyrimų ar stebėjimų vykdymų. Akivaizdu, kad povandeninių klausymo stočių, naudojančių kabelius, įrengimas pažeistų minėtus draudimus (Davenport, 2016).

Yra daug argumentų už ir prieš povandeninių kabelių naudojimo žvalgybai teisėtumą išskirtinėje ekonominėje zonoje. Pirmiausia kyla klausimas, ar povandeniniai kabeliai, naudojami povandeninei žvalgybai, patenka į kitų valstybių teisių ir pareigų išskirtinėje ekonominėje zonoje sąrašą pagal JTJTK 58 straipsnio 1 dalį, kuri sako jog „Išskirtinėje ekonominėje zonoje visos valstybės, tiek pakrantės, tiek ir neturinčios priėjimo prie jūros, atsižvelgiant į atitinkamas šios Konvencijos nuostatas, naudojami 87 straipsnyje nurodytomis laivybos ir perskridimo, povandeninių kabelių ir vamzdynų klojimo laisvėmis ir kitais tarptautiniu požiūriu teisėtais jūros naudojimo būdais, susijusiais su šiomis laisvėmis, tokiais kaip tie, kurie yra neatskiriami nuo laivų, orlaivių ir povandeninių kabelių bei vamzdynų eksploatavimo, ir neprieštaraujančiais kitoms šios Konvencijos nuostatoms.“ Visos valstybės turi teisę tiesti kabelius IEZ. Daugumoje atitinkamų JTJTK nuostatų vartojama bendrinė frazė „povandeninis kabelis“, tačiau šis terminas nėra apibrėžtas JTJTK. Buvo teigiama, kad šis terminas reiškia kabelius, naudojamus balso, duomenų ir interneto srautams tarp sistemos galinių taškų gabenti. Taigi buvo teigiama, kad hidrofonų matricų klojimas IEZ naudojant kabelius gali būti prilygintas kabelių tiesimo laisvei, nes jų informacijos perdavimo į terminalus ar kitus imtuvus funkcijos turi bendrų elementų. Taip pat yra teigiama, kad kariniams kabeliams, kurie yra tiesiami ant jūros dugno, naudojamiems kariniais tikslais pagal tarptautinę teisę taikomas tas pats režimas, kuris reguliuoja povandeninius kabelius (Davenport, 2016).

Kita problema yra tai, kad kabeliams, naudojamiems povandeniniam stebėjimui, negalima priskirti kabelių tiesimo laisvės, nes tokių kabelių tikslas yra ne duomenų perdavimas, o slaptas žvalgybos duomenų rinkimas. Tara Davenport teigia, jog bet kokia oro, paviršiaus ir požeminio stebėjimo veikla IEZ yra tarptautiniu mastu teisėtas jūros naudojimas. Ji aiškina, jog JTJTK 58 straipsnio 1 dalis valstybėms leidžia naudotis kitais tarptautiniu požiūriu teisėtais jūros naudojimo būdais, susijusiais su povandeninių kabelių bei vamzdynų eksploatavimu, ir dėl šio leidimo, IEZ, povandeninis stebėjimas yra teisėtas (Davenport, 2016, p. 100). Atsižvelgiant į šį aiškinimą, kabelių su įrašymo prietaisais klojimas ir įrašymo įtaisų išdėstymas esamuose kabelių tinkluose yra teisėta žvalgybos veikla, tačiau tam yra keli priešiniai argumentai, ir kai kurie iš jų kelia teisėtus teisinius argumentus.

Visų pirma, „tarptautiniu mastu teisėtą jūros naudojimą“, pripažįstama tik tai, kad visi laivai, įskaitant karinius laivus, turi laisvę plaukioti IEZ. Ši straipsnio dalis nesuteikia valstybėms neribotų teisių vykdyti karinę veiklą IEZ. Net priimant Konvenciją kelios valstybės

atmetė aiškinimą, jog IEZ bus neribojama karinė veikla. Pavyzdžiui, Brazilija, pasirašydama Konvenciją, pareiškė, kad Konvencijos nuostatos neįgalina kitų valstybių vykdyti karines pratybas ar manevrus išskirtinėje ekonominėje zonoje, ypač kai ši veikla susijusi su ginklų ar sprogmenų naudojimu (Davenport, 2016, p. 101).

Antra, yra pasiūlyta, kad žvalgybos duomenų rinkimo veikla prieštarauja JTJTK 58 straipsniui ir 88 straipsniui, kurie sako jog IEZ yra skirta taikiems tikslams ir JTJTK 301 straipsnyje įtvirtintam taikaus jūrų naudojimo principui. Ne visa karinė veikla ar žvalgybos duomenų rinkimo veikla prieštarauja taikaus naudojimo įpareigojimui, tik ta, kuri kelia grėsmę valstybės teritoriniam vientisumui ar politinei nepriklausomybei. Tada kyla klausimas, kas yra grėsmė ar jėgos panaudojimas, nesuderinamas su JTJTK (Davenport, 2016, p. 101).

Trečia, taip pat yra teigiama, kad valstybės narės pareiga tinkamai atsižvelgti į pakrantės valstybės teises ir pareigas ir laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų, kuriuos priėmė pakrantės valstybė pagal JTJTK 58 straipsnio 3 dalį, yra karinės veiklos IEZ suvaržymas. Konvencija neapibrėžė tinkamo atsižvelgimo sąvokos, tačiau yra teigiama, kad ši sąvoka susideda iš dviejų elementų: kitos valstybės interesų supratimo ir atsižvelgimo į juos bei tų interesų ar valdžios šaltinių pasvėrimo. Šiuo atveju Įpareigojimas tinkamai atsižvelgti nedraudžia karinės veiklos, nes šiuo atveju yra tik įpareigojama netrukdyti pakrantėms valstybėms vykdyti savo suverenias teises valdyti gyvuosius išteklius, negyvosios gamtos turtus, bei kitaip tyrinėti ir eksploatuoti išskirtinę ekonominę zoną. Taigi įpareigojimas tinkamai atsižvelgti nenustato jokių apribojimų žvalgybos duomenų rinkimo veiklai (Davenport, 2016, p. 102).

Ketvirta, buvo teigiama, kad povandeniniam stebėjimui naudojami kabeliai patenka į dirbtines salas, įrenginius ir statinius IEZ pagal JTJTK 60 straipsnį. Šiame straipsnyje nustatyta, jog išskirtinėje ekonominėje zonoje pakrantės valstybė turi išimtinę teisę statyti dirbtines salas, įrenginius ir statinius, leisti ir reglamentuoti jų statybą, naudojimą ir eksploatavimą. Taip pat šis straipsnis reglamentuoja tam tikras šios teisės taisykles. Yra keletas šio argumento problemų. Povandeninis kabelis nėra taip paprastai klasifikuojamas kaip įrenginys ar statinys. Be to, 60 straipsnyje taip pat yra aiškiai apibrėžtos pakrantės valstybės jurisdikcijai priklausančios dirbtinės salos, įrenginiai ir statiniai, kurie naudojami ekonominiams, jūrų moksliniais tyrimais ar aplinkosaugos tikslais, kaip nustatyta 56 straipsnyje, ir kurie gali kliudyti išskirtinėje ekonominėje zonoje naudotis pakrantės valstybės teisėmis. Pasiūlymai suteikti išimtinę teisę pakrantės valstybei statyti ir reguliuoti visas dirbtines salas, įrenginius ir statinius bet kokiam tikslui, įskaitant karinius įrenginius, buvo atmesti

(Davenport, 2016, p. 103). Tai reiškia, jog kabelių neįtraukimas į JTJTK 60 straipsnį buvo sąmoningas sprendimas.

Kalbant apie Atvirąją jūrą, pagal paprotinę tarptautinę teisę, atvirojoje jūroje, visada buvo pripažįstama karinė veikla, įskaitant žvalgybos duomenų rinkimą. JTJTK 87 straipsnyje pateiktas atviros jūros laisvių sąrašas nėra baigtinis, ir nors JTJTK 87 straipsnyje jis nebuvo aiškiai paminėtas, paprastai sutariama, kad žvalgybos informacijos rinkimas yra atviros jūros laisvė. Kaip minėta pirmiau, kabelių tiesimas taip pat yra atviros jūros laisvė, taigi, iš pirmo žvilgsnio, šalies karinės pajėgos galėtų laisvai tiesti kabelius su povandeninėmis klausymo stotimis, kurios pagal šią teisę naudojamos specialiai kariniams tikslams (Hayashi, 2005, p. 130). Nors kyla klausimas, ar JTJTK 88 straipsnis, reglamentuojantis atvirosios jūros naudojimą išimtinai taikiems tikslams, netrukdytų tokiam, autoriaus Moritaka Hayashi, aiškinimui.

Ginkluoto jūroje konflikto šalys yra saistomos tarptautinės humanitarinės teisės principų ir taisyklių nuo tada, kai panaudojama ginkluota jėga. San Remo vadove dėl jūros karo, kuriame kodifikuota tarptautinės paprotinės teisės, susijusios su jūrų konfliktais, yra įtvirtintos normos dėl povandeninių kabelių ir vamzdynų karo metu. Vadove įtvirtinta, jog šalis, dalyvaujanti kare ar konfliktuose, turi pasirūpinti, kad nebūtų pažeisti ant jūros dugno nutiesti kabeliai ir vamzdynai, kurie netarnauja konflikte esančioms šalims. Taip pat įtvirtinta, kad prieš prekybos laivai gali būti užpulti tik tuo atveju, jei jie atitinka karinio tikslo apibrėžimą. Prieš prekybos laivas tampa kariniu tikslu tuomet, kai jis atlieka tokius veiksmus, kaip minų klojimas, minų ieškojimas, ar povandeninių kabelių ir vamzdynų pjovimas. Prisimenant kibernetinės atakos sąvokas, matome, kad povandeninio kabelio kibernetinė ataka prilygsta povandeninio kabelio pjovimui ir pažeidimui (San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994).

3.2.2. Povandeninių kabelių tinklų šnipinėjimas, išgaunant informaciją keliaujančią kabeliais

2020 metų vasario mėnesį naujienų portalas „Business Insider“ pranešė, jog Rusijos žvalgybos agentai buvo išsiųsti į Airiją, kad nustatytų tiksliai povandeninių kabelių, jungiančių Europą su Šiaurės Amerika, vietas. Tai kelia baimę, jog jie planuoja pritaistyti pasiklausymo aparatūrą, ar net nukirsti kabelius. Pasak straipsnio autoriaus, žinia apie Rusijos agentų atvykimą į Airiją reiškia, jog Rusija yra pasiruošusi išplėsti savo kibernetinės karybos arsenalą

panaudodama povandeninių kabelių pasiklausymo technologijas ir kitus kabelių pažeidimo būdus (Ankel, 2020). Šiuo metu povandeninių kabelių tinklų šnipinėjimo grėsmė yra kaip niekada reali.

Jau yra plačiai žinoma, kad JAV ir JK šnipų agentūros išgauna informaciją, naudojant pasiklausymo technologijas, kuriomis jie perima informaciją iš povandeninių šviesolaidinių kabelių, kurie vykdo pasaulinio interneto pagrindo vaidmenį. Tai kelia nerimą, nes tai leidžia vyriausybėms, jei jos to nori, kopijuoti visą informaciją, kuri prateka šiais kabeliais. Šių programų egzistavimą atskleidė JAV Nacionalinės Saugumo Agentūros („NSA“) buvęs darbuotojas Edward Snowden, norėdamas atskleisti didžiausią stebėjimo programą žmonijos istorijoje. JK šviesolaidžių pasiklausymo programa, žinoma kaip „Tempora“, per dieną sugebėjo surinkti apie 21 milijoną gigabaitų informacijos, įskaitant telefono skambučių įrašus, elektroninio pašto pranešimus, įrašus „Facebook“ ir kitus svarbius duomenis. Duomenys yra galinga priemonė saugumo agentūrų rankose, kuri jiems leido atrasti naujas teroristų naudojamas technikas, jog būtų išvengta saugumo patikrinimų, nustatyti teroristus, planuojančius atakas ir t.t. (Khazan, 2013).

Įtariama, kad šiame projekte dalyvavo bent septynios telekomunikacijų bendrovės. Iš tikrųjų buvo teigiama, kad kai kurioms įmonėms buvo sumokėta už jų bendradarbiavimo išlaidas. Kaip galima įsiskverbti, į povandeninį kabelį, siekiant išgauti informaciją, nėra visiškai aišku, nes procesas yra įslaptintas. Vienoje ataskaitoje teigiama, jog zondai pritvirtinti prie transatlantinių šviesolaidžių kabelių netoliese kabelių nusileidimo stočių, esančių Didžiosios Britanijos pakrantėse (Davenport, 2016, p. 104).

Kiti pranešimai siūlo, kad tai yra daroma tiesiogiai pritvirtinant pasiklausymo įrangą prie jūros dugne nutiestų povandeninių kabelių. Septintojo dešimtmečio viduryje buvo pranešta, kad JAV pritvirtino tam tikrą įrangą prie povandeninio kabelio, naudodama specialų povandeninį laivą tam, jog būtų galima išgauti atitinkamą informaciją. 2005 m. buvo pranešta, kad povandeninis laivas „USS Jimmy Carter“ pasižymėjo povandeninių kabelių pasiklausymo galimybe, taip išgaudamas duomenis iš povandeninio laivo. Tokia operacija apima povandeninį laivą, keliantį kabelį iš jūros dugno ir specialią kamerą, įrengtą povandeniniame laive, kurioje įgula išgauna duomenis.

Nėra visiškai aišku, ar JTJTK gali būti naudojama spręsti klausimus, susijusius su masiniu šnipinėjimu, naudojant pasiklausymo įrangą ant povandeninių kabelių. Povandeninių kabelių pasiklausymas teritorinėje jūroje yra draudžiamas pagal JTJTK. Kadangi ši veikla yra

informacijos rinkimas, kabelių pasiklausymas vienareikšmiškai pažeistų JTJTK 19 straipsnio 2 dalį, kuris teigia, jog kitos valstybės laivo plaukimas kelia grėsmę pakrantės valstybės taikai, tvarkai ar saugumui, jei teritorinėje jūroje jis dalyvauja bet kokiame informacijos rinkime, keliančiame grėsmę pakrantės valstybės gynybai ar saugumui. Plaukimas, kuris kelia grėsmę pakrantės valstybės taikai, tvarkai ar saugumui, nėra taikus, todėl toks plaukimas teritorinėje jūroje yra draudžiamas (Davenport, 2016, p. 106).

Kalbant apie povandeninių kabelių pasiklausymą išskirtinėje ekonominėje zonoje teoriškai galėtų būti taikomas JTJTK 113 straipsnis, reglamentuojantis povandeninio kabelio ar vamzdyno nutraukimą ar pažeidimą. Visų pirma, jei fizinis kabelio pasiklausymas apima kabelio pažeidimą, tai pažeistų 113 straipsnį. Tačiau šis straipsnis gali būti ne itin naudingas, kadangi jis tik įpareigoja valstybes leisti teisės aktus, ko daugelis valstybių daro nenoriai. Be to, pasiklausymo aparatūrą, taip pat gali būti sunku aptikti, nors ji, kaip teigiama, gali sulėtinti ryšį. Atviroje jūroje žvalgybos duomenų rinkimas yra atviros jūros laisvė, kaip diskutuota ankščiau. Tačiau jei pasiklausomas kabelis nutrūksta arba yra sužeidžiamas taip, kad sutrinka telekomunikacijos ryšys, taikomas JTJTK113 straipsnis (Davenport, 2016, p. 106).

IŠVADOS

1. Povandeniniai kabeliai ir vamzdynai yra tiesiami ant vandenyno dugno, jie atlieka elektros, duomenų ar žaliavų transportavimo funkciją dideliais atstumais. Šiuo metu, autoritetingiausias tarptautinės teisės aktas, reglamentuojantis šias struktūras, yra Jungtinių Tautų Jūrų Teisės Konvencija. Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje jie minimi retai, o pats reglamentavimas ribotas. Šiuo metu didžiausios reglamentavimo problemos yra:
1) valstybių teisių pusiausvyros problemos skirtinguose jūros regionuose; 2) kabelių fizinių pažeidimų ir kibernetinių atakų reglamentavimo trūkumas; 3) kabelių naudojimo šnipinėjimui reglamentavimo nebuvimas.
2. Teritorinėse jūrose ir salynų vandenyse pakrantės valstybės paprastai reguliuoja taikų plaukimą. Kartais jos viršija savo teisių ribas, įvedant neproporcingai griežtus ir sudėtingus leidimų išdavimo procesus kabelių ir vamzdynų klojimui bei aptarnavimo veiklai, o tai gali sukelti nereikalingus vėlavimus. Kabelio gedimas vienos valstybės teritoriniuose vandenyse taip pat gali sukelti nepagrįstų kitų valstybių telekomunikacijų sutrikimų, todėl norint atkurti ryšius, būtinas skubus taisymas. Pakrančių valstybės turėtų priimti teisės aktus, kurie pripažintų kabelių ir vamzdynų taisymo skubumą bei svarbą, ir spręstų šias problemas. Jos galėtų apsvarstyti išankstinį leidimų suteikimą tokiam remontui skirtiems laivams. Taip pat pakrančių valstybės turėtų iširti ir apsvarstyti tikrąjį kabelių poveikį jūros dugnui, o ne nustatyti sudėtingus ekologinius įpareigojimus. Kontinentiniame šelfe ir išskirtinėje ekonominėje zonoje pakrantės valstybės turi ribotą suverenitetą, tačiau kartais jos peržengia savo teisių ir pareigų ribas, o dėl to būna pažeista kabelių ir vamzdynų klojimo laisvė. Bendrovės, dirbančios su povandeniniais kabeliais bei vamzdynais, ir pakrančių valstybės turėtų atsižvelgti į viena kitos teises ir interesus bei bendradarbiauti tarpusavyje, siekiant išvengti konfliktų. Atvirosios jūros regione ir rajone visos valstybės turi teisę tiesti povandeninius kabelius ir vamzdynus, tačiau jos turi atsižvelgti į jau pastatytas trasas, netrukdyti taisyti esamus kabelius ar vamzdynus, deramai atsižvelgiant į kitų valstybių interesus ir vykstančią veiklą rajone.
3. Povandeninių kabelių fiziniai pažeidimai ir kibernetinės atakos gali nutraukti duomenų srautą ir pridaryti didžiulės žalos. Tarptautinės teisės nuostatos suteikia pakrantės valstybėms pagrindą imtis priemonių apsaugoti povandeninius kabelius nuo fizinių pažeidimų, tačiau jos neįpareigoja valstybių imtis tokių priemonių, be to, daugelis

valstybių neturi pakankamų įstatymų ir kitų teisės aktų, kad apsaugotų kabelius nuo fizinės žalos teritoriniuose vandenyse. Daugelis valstybių neįvykdė savo įsipareigojimo išplėsti baudžiamąją jurisdikciją dėl atviroje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje esančių kabelių ar vamzdynų pažeidimų. Atsižvelgus į teisinio reglamentavimo trūkumą kibernetinių atakų aspektu, ir į tai, jog nėra aišku ar kibernetinės atakos gali būti laikomos ginkluotais išpuoliais ir sulaukti atitinkamo atsako, yra aišku, jog šia tema turėtų būti kalbama vis dažniau. Šiuo metu yra tarptautinės teisės normų, kurie teoriškai galėtų išspręsti tam tikrus kabelinių sistemų saugumo aspektus, tačiau yra didelių spragų. Tarptautinis valstybių bendradarbiavimas, konvencijos dėl povandeninių kabelinių sistemų apsaugos pavidalu, yra geriausias kelias į priekį.

4. Povandeniniai kabeliai gali būti naudojami žvalgybos tikslams, uždedant įrašymo įrenginį ant povandeninio kabelio, taip gaunant informaciją apie aplinkinius vandenius, ir pritaissant pasiklausymo aparatūrą, tokiu būdu išgaunant kabeliu tekančius duomenis. Pakrantės valstybės turi teisę reguliuoti ir drausti tokią veiklą teritorinėje jūroje. Tarptautinės teisės aktai tokios veiklos išskirtinėje ekonominėje zonoje, kontinentiniame šelfe ir atvirojoje jūroje nereglamentuoja. Būtina inicijuoti tarptautinės teisėkūros procesus tam, jog ši pavojinga veikla būtų reglamentuota.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

TEISĖS NORMINIAI AKTAI

Lietuvos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). TAR, 11216.
2. Lietuvos Respublikos prekybinės laivybos įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 101-2300.
3. Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 66-1984.
4. Lietuvos Respublikos specialiujų žemės naudojimo sąlygų įstatymas (2019). TAR, 9862.

Tarptautinės teisės aktai

1. Jungtinių Tautų Jūrų teisės konvencija (1982). *Valstybės žinios*, 2003, 107-4786.
2. Convention for the Protection of Submarine Telegraph Cables (1884). [1960] *TS* 380 p. 24.
3. Convention on the Continental Shelf (1958). [1964] UNTSer 499 p. 311.
4. Convention on the High Seas (1958). UNTSer 450 p. 11.
5. Convention on the International Regulations for Preventing Collisions at Sea (1972). [1977] UNTSer 1050 p. 16.
6. Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (1991). [2017] ECE/MP.EIA/21/Amend.1.

Užsienio valstybių teisės aktus

1. Australia's Submarine Cables and Pipelines Protection Act No.61 (1963) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00970> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
2. The Offshore Marine Conservation (Natural Habitats, &c.) Regulations United Kingdom (2007) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2007/1842/contents> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].

SPECIALIOJI LITERATŪRA

Monografijos ir knygos

1. Burnett, D. et.al. (2014). *Submarine Cables: The Handbook Of Law And Policy*. Martinus Nijhoff.

2. Hayashi, M. (2005). Military and intelligence gathering activities in the EEZ: definition of key terms. Elsevier.
3. Yuen, D. (2014). *Deciphering Sun Tzu: How to Read The Art of War*. New York: Oxford university press.
4. Katuoka, S. (1997). *Tarptautinė jūrų teisė*. Vilnius: Eugrimas.
5. Schmitt, M. (2016). *Tallin manual 2.0 on the international law applicable to cyber warfare*. New York: Cambridge University Press.

Moksliniai straipsniai

1. Bognár, D. (2013). Transit submarine pipelines: Balancing the coastal and laying States' jurisdiction in the UN Convention on the Law of the Sea. *University of Tromsø*.
2. Carter, L. (2009). Submarine cables and the oceans: connecting the world. JK: *The Lavenham Press*.
3. Davenport, T. (2012). Submarine Communications Cables and Law of the Sea: Problems in Law and Practice. *Taylor & Francis*.
4. Davenport, T. (2016) Submarine Cables, Cybersecurity and International Law: An Intersectional Analysis. *24 Cath. U. J. L. & Tech*.
5. Hayes, J. (2008). A History Of Transatlantic Cables. *IEEE Communications Magazine*.
6. Lipman, A. ir Vu, N. (2011). Building a Submarine Cable: Navigating the Regulatory Waters of Licensing and Permitting. *Bingham McCutchen LLP*.
7. Mudrić, M. (2010). Rights Of States Regarding Underwater Cables And Pipelines. *University of Zagreb*.
8. National Research Council (2009). Technology, Policy, Law, and Ethics Regarding U.S. Acquisition and Use of Cyberattack Capabilities. Washington, DC: *The National Academies Press*.
9. Nato Standardization office (2019). Nato Glossary Of Terms And Definitions (English And French). *North Atlantic Treaty organization NATO Standardization office (Nso)*.
10. Shvets, D. (2018). Law of the sea and environmental law acting together: Experience of laying submarine cables in the arctic. *Universitat Pompeu Fabra*.
11. Toombs, D. ir Carryer, R. (2010). Jurisdictional Creep and The Retreat of UNCLOS. *SubOptic*.

12. Vinogradov, S. ir Mete, G. (2013). Cross-Border Oil and Gas Pipelines in International Law. *German Yearbook of International Law*.
13. Wrathall, L. (2010) The Vulnerability of Subsea Infrastructure to Underwater Attack: Legal Shortcomings and the Way Forward. San Diego: *INT'L L.J.*

TEISMŲ PRAKTIKA

1. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1974 m. Liepos 25 d. sprendimas žuvininkystės jurisdikcijos byloje (Jungtinė karalystė v. Islandija) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.icj-cij.org/en/case/55> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
2. Tarptautinio Jūros Teisės Tribunolo 2001 m. Gruodžio 3 d. sprendimas MOX gamyklos byloje (Airija v. Jungtinė Karalystė) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-10/> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
3. Tarptautinio Jūros Teisės Tribunolo 2005 m. Rugsėjo 1 d. sprendimas Singapūro žemės atsiėmimo Johoro sąsiauryje ir aplink jį byloje (Malaizija v. Singapūras) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-12> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
4. Nuolatinio Arbitražo Teismo 2007 m. Rugsėjo 17 d. sprendimas Gajana prieš Surinamą byloje [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://pca-cpa.org/en/cases/9> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].

KITI ŠALTINIAI

1. Ankel, S. (2020). Russian intelligence agents have reportedly gone Ireland to inspect undersea cables, reigniting fears they could cut them and take entire countries offline. *Business Insider* [interaktyvus] (modifikuota 2020-02-17). Prieiga per internetą: <https://www.businessinsider.in/defense/news/russian-intelligence-agents-have-reportedly-gone-ireland-to-inspect-undersea-cables-reigniting-fears-they-could-cut-them-and-take-entire-countries-offline/articleshow/74176988.cms> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
2. Blitz, M. (2017). How Secret Underwater Wiretapping Helped End the Cold War. *Popular Mechanics* [interaktyvus] (modifikuota 2017-03-30). Prieiga per internetą: <https://www.popularmechanics.com/technology/security/a25857/operation-ivy-bells-underwater-wiretapping/> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].

3. CPC Reflects upon the Start of the Global Cable Communications Revolution—150 Years Ago Today. *Businesswire* [interaktyvus] (modifikuota 2016-07-26). Prieiga per internetą: <https://www.businesswire.com/news/home/20160726006632/en/ICPC-Reflects-upon-the-Start-of-the-Global-Cable-Communications-Revolution%E2%80%94150-Years-Ago-Today> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
4. Erwin, S. (2018). Geospatial industry exploiting radar, RF data for maritime security and disaster response. *Spacenews* [interaktyvus] (modifikuota 2018-05-30). Prieiga per internetą: <https://spacenews.com/geospatial-industry-exploiting-radar-rf-data-for-maritime-security-and-disaster-response/> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
5. Group of Governmental Experts (2015). Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security. *New York: UN* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://digitallibrary.un.org/record/799853> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
6. Guidelines on Best Environmental Practice (BEP) in Cable Laying and Operation. *Ospar commission* [interaktyvus] (modifikuota 2017-12-02). Prieiga per internetą: https://www.gc.noaa.gov/documents/2017/12-02e_agreement_cables_guidelines.pdf [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
7. History [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.o-lay.net/history-pipe-laying-technology> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
8. International Law in Cyberspace: Remarks, *U.S. Department of State* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://2009-2017.state.gov/s/l/releases/remarks/197924.htm> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
9. Joint Chiefs of Staff (2012). Joint Publication 3-13.1 *Electronic Warfare* [interaktyvus] (modifikuota 2012-02-08). Prieiga per internetą: <https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3-13-1.pdf> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
10. Khazan, O. (2013). The Creepy, Long-Standing Practice of Undersea Cable Tapping. *The Atlantic* [interaktyvus] (modifikuota 2013-07-16). Prieiga per internetą: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/07/the-creepy-long-standing-practice-of-undersea-cable-tapping/277855/> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
11. Landing of Submarine Cables in Hong Kong. *Legislative Council Panel on Information Technology and Broadcasting* [interaktyvus] (modifikuota 2010-08-08). Prieiga per

- interneta: <https://www.legco.gov.hk/yr09-10/english/panels/itb/papers/itb0308cb1-1318-e.pdf> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
12. Main, D. Undersea Cables Transport 99 Percent of International Data. *Newsweek* [interaktyvus] (modifikuota 2015-04-02). Prieiga per internetą: <https://www.newsweek.com/undersea-cables-transport-99-percent-international-communications-319072> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
 13. New Nuclear Sub Is Said to Have Special Eavesdropping Ability. *The New York Times* [interaktyvus] (modifikuota 2005-02-20). Prieiga per internetą: <https://www.nytimes.com/2005/02/20/politics/new-nuclear-sub-is-said-to-have-special-eavesdropping-ability.html> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
 14. Origins of SOSUS. Commander, Submarine Force, *U.S. Pacific Fleet* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.csp.navy.mil/cus/About-IUSS/Origins-of-SOSUS/> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
 15. Pike, J. (1997). Integrated Undersea Surveillance System (IUSS). *Federation of American Scientists* [interaktyvus] (modifikuota 1996-06-21). Prieiga per internetą: <https://fas.org/irp/program/collect/iuss.htm> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
 16. Provisions Governing the Laying of Submarine Cables and Pipelines. *Ministry Of Commerce People's Republic Of China* [interaktyvus] (Modifikuota 2002-11-01). Prieiga per internetą: <http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/lawsdata/chineselaw/200211/20021100050627.html> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
 17. San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994. *International Committee of the Red Cross* [interaktyvus]. <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/385ec082b509e76c41256739003e636d/7694fe2016f347e1c125641f002d49ce> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 08 d.].
 18. Sechrist, M. (2012). New Threats, Old Technology: Vulnerabilities In Undersea Communications Cable Network Management Systems. *Harvard Kennedy School* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/sechrist-dp-2012-03-march-5-2012-final.pdf> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].

19. Submarine cable map [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.submarinecablemap.com/#/submarine-cable/bcs-east> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
20. Tarantola, A. (2012). SOSUS: The US Navy's Long-Range Undersea Ears for Spotting Soviet Subs. *Gizmodo* [interaktyvus] (modifikuota 2014-06-12). Prieiga per internetą: <http://gizmodo.com/sosus-the-us-navyslong-range-undersea-ears-for-spotti-1588077646> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
21. The Cold War: History of the SOund SURveillance System (SOSUS). *The Discovery of Sound in the Sea* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://dosits.org/people-and-sound/history-of-underwater-acoustics/the-cold-war-history-of-the-sound-surveillance-system-sosus/> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
22. The Max Planck Encyclopedias of International Law. *Oxford University press* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://opil.ouplaw.com/home/mpil> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
23. The North American Submarine Cable Association. The North American Submarine Cable Association Comments on Proposed Rule to Revise the Critical Habitat Designation for the Endangered Leatherback Sea Turtle (2010) [interaktyvus] (modifikuota 2010-04-23). Prieiga per internetą: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjbl7qgz_DsAhUEiYsKHeBHBFCQFjAAegQIBxAC&url=https%3A%2F%2Fwww.n-a-s-c-a.org%2Fapp%2Fdownload%2F2942651913%2FNASCA%2BComments%2Bre%2BLeatherback%2BSea%2BTurtle%2BHabitat.pdf%3Ft%3D1391618619%26mobile%3D1&usg=AOvVaw0MwSz1yVCfcn9bSpiYpHER [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
24. The Pipeline. *Nord Stream* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.nord-stream.com/the-project/pipeline/> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 01 d.].
25. United Nations General Assembly (2020). 65/37. Oceans and the law of the sea. UN.
26. United Nations treaty collection. *United Nations Convention on the Law of the Sea* [interaktyvus] (modifikuota 2020-11-07). Prieiga per internetą: https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-6&chapter=21&Temp=mtdsg3&clang=_en#1mpil [žiūrėta 2020 m. lapkričio 07 d.].

SANTRAUKA

Kabelių ir vamzdynų jūroje tiesimas: reglamentavimo problemos ir praktiniai aspektai

Mantas Birgėla

Šiame darbe yra siekiama atskleisti teisinę povandeninių vamzdynų ir kabelių tiesimo bei aptarnavimo problematiką, analizuojant praktinius pavyzdžius. Darbe vadovaujamosi tarptautinės teisės konvencijomis, teismų praktika, nacionalinės teisės aktais. Taip pat remiamasi publikacijomis ir moksliniais straipsniais, kurie parašyti povandeninių kabelių ir vamzdynų tema.

Magistro darbe analizuojami povandeniniai kabeliai ir vamzdynai, jų reglamentavimas, vieta Lietuvos teisėje ir problematika. Jungtinių Tautų Jūrų Teisės Konvencija reglamentuoja šių struktūrų tiesimą ir aptarnavimo darbus. Lietuvos teisinėje sistemoje jų reglamentavimas yra siauras, nors Lietuvos teritorinėje jūroje egzistuoja kabelių trasos. Identifikuotos valstybių teisių pusiausvyros problemos, kabelių fizinių pažeidimų ir kibernetinių atakų reglamentavimo trūkumas ir kabelių naudojimo šnipinėjimui reglamentavimo nebuvimas.

Darbe analizuojamos jurisdikcijos problemos, kuomet skirtinguose jūros regionuose konkuruoja pakrantės valstybės ir povandeninių struktūrų operacijas vykdančios šalys. Pakrančių valstybės, teritorinėje jūroje, turėtų priimti teisės aktus, kurie pripažintų kabelių ir vamzdynų taisymo svarbą ir ištirti tikrąjį kabelių poveikį jūros dugnei. Kontinentiniame šelfe ir išskirtinėje ekonominėje zonoje, bendrovės, dirbančios su povandeniniais kabeliais bei vamzdynais bei pakrančių valstybės, turėtų atsižvelgti į viena kitos teises ir interesus, ir bendradarbiauti tarpusavyje. Atvirosios jūros regione ir rajone visos valstybės turi teisę tiesti povandeninius kabelius ir vamzdynus, tačiau jos turi atsižvelgti į kitų valstybių interesus ir vykstančią veiklą rajone.

Darbe atskleidžiama povandeninių kabelių fizinių pažeidimų, kibernetinių atakų ir šnipinėjimo teisinė problematika. Tarptautinės teisės nuostatos suteikia pakrantės valstybėms teisę, bet jų neįpareigoja apsaugoti teritorinėje jūroje esančius povandeninius kabelius nuo šių veiklų. Šiuo metu yra tarptautinės teisės normų, kurios teoriškai galėtų išspręsti tam tikrus kabelinių sistemų saugumo aspektus, tačiau yra didelių spragų, o šnipinėjimo atveju reglamentavimo apskritai nėra. Tarptautinis valstybių bendradarbiavimas, konvencijos dėl povandeninių kabelinių sistemų apsaugos pavidalu, yra geriausias kelias į priekį.

SUMMARY

Cable and Pipeline Subsea Laying: Regulatory Problems and Practical Aspects

Mantas Birgėla

The aim of this work is to reveal the legal issues of construction and maintenance of submarine pipelines and cables by analyzing practical examples. The work is guided by international law conventions, case law, national legislation. It also draws on publications and scientific articles written on the subject of submarine cables and pipelines.

The master's thesis analyzes submarine cables and pipelines, their regulation, place in Lithuanian law and issues. The United Nations Convention on the Law of the Sea governs the construction and maintenance of these structures. In the Lithuanian legal system, their regulation is narrow, although there are cable routes in the Lithuanian territorial sea. Problems with the balance of rights between states, the lack of regulation of physical cables and cyber-attacks on cables, and the lack of regulation of the use of cables for espionage have been identified.

The paper analyzes jurisdictional issues where coastal states and countries operating underwater structures compete in different marine regions. Coastal states in the territorial sea should enact legislation that recognizes the importance of cable and pipeline repair and investigates the actual impact of cables on the seabed. On the continental shelf and in the exclusive economic zone, companies, operating underwater cables and pipelines, and coastal states should take into account each other's rights and interests and cooperate with each other. In the high seas region and the sea bed, all states have the right to build submarine cables and pipelines, but they must take into account the interests of other states and ongoing activities in the area.

The paper reveals the legal problems of physical damage, cyber-attacks and espionage of submarine cables. Provisions of international law give coastal states the right, but not the obligation, to protect submarine cables in the territorial sea from these activities. There are currently rules of international law that could theoretically address certain aspects of the security of cable systems, but there are significant gaps and no regulation at all in the case of espionage. International cooperation, in the form of a convention on the protection of submarine cable systems, is the best way forward.